

Ære og krigerkulturen blant syriske mamelukker på 1100-tallet

Arne Sverdrup-Thygeson

Universitetet i Oslo
Instituttet for Arkeologi, Konservering og Historie.
Innlevert 1. semester 2013

Takk til min veileder Jón Viðar Sigurðsson for oppfølging og råd underveis.

INNHOLDSFORTEGNELSE:

Side 1: **1. Innledning**

Side 2: **1.1. Problemstillingen og avgrensning**

Side 3: **1.2. Politisk og militær bakgrunn for 1100-tallets Syria**

Side 6: **1.3. Kildene**

Side 9: **1.4. Ære og æres-mekanismene**

Side 12: **2. Mot og feighet**

Side 13: **2.1. Historiske og moderne tolkninger av mot**

Side 17: **2.2. Ære vunnet ved mot og modige handlinger**

Side 24: **2.3. Feighet; antitesen av mot**

Side 31: **3. Ferdigheter og konkurranse**

Side 32: **3.1. Bakgrunn og generelle trekk ved ferdigheter og konkurranse.**

Side 40: **3.2. Ære vunnet ved dåder og ferdigheter**

Side 46: **3.3. Tap og udugelighet**

Side 50: **4. Lojalitet**

Side 52: **4.1. Ære vunnet ved lojalitet**

Side 54: **4.2. Ulojale handlinger**

Side 56: **5. Øvrige effekter av gode evner, ære og respekt**

Side 56: **5.1. Bæring og konsekvenser**

Side 61: **5.2. Forfremmelser og karriere**

Side 63: **5.3. *Robes of Honor***

Side 67: **6. Avslutning**

Side 73: **Litteraturliste**

1. Innledning

"Sir, by God, I can't get used to just sitting around the house. I would rather be killed on my horse than die in my bed."¹

Denne oppgaven kommer til omhandle kulturen blant det profesjonelle elitekavaleriet mamelukker (organisert i regimenter kalt '*askar*') i det muslimske Syria på 1100-tallet. Jeg har valgt dette temaet og den vinklingen i håp om å kaste lys på en kultur som ikke har fått så mye oppmerksomhet tidligere, på tross av en ellers stor interesse for kulturen blant de kristne europeiske ridderne og korsfarerne i samme periode. Syriske kilder har tidligere heller blitt brukt for å belyse den kristne korsfarerhistorien fremfor den syriske/muslimske krigerkulturen. Jeg ønsker å bruke disse kildene til å se på hvordan kulturen blant de muslimske mamelukkene fremstilles av "sine egne" fra sin egen tid. Hovedmålet med denne oppgaven vil være å finne ut hva som var særpreget ved *askar*-kulturen gjennom å analysere hvordan kildene beskriver dem i forskjellige situasjoner. Det som spesielt utmerket mamelukk-soldatene blant andre soldat-korps i historien var at mamelukkene var slavesoldater importert som unge fra utenfor den muslimske verden og solgt til tjeneste hos emirer der de fikk opplæring i islam og krigskunst. Emirenes rolle var som regel å trene og holde en '*askar*' kampklar på vegne av sultanen imot at han fikk inntektene fra et eget skatteområde, '*iqta*'. På tross for at de i utgangspunktet hadde vært slaver var mamelukkene likevel den øverste eliten blant Syrias profesjonelle krigere og nøy en del respekt og privilegier som lå utenfor rekkevidde for andre, frie soldater i samme tidsperiode.²

1100-tallets Syria var preget av et sterkt fragmentert politisk miljø uten noe egentlig sentralt styre, noe som skiller dette århundre fra de tidligere og senere periodene da Syria var samlet under kontrollen av seldsjukkene, Ayyubidene og deretter Mamelukk-dynastiet. 1100-tallets Syria var en periode da relativt uavhengige bystater, stridsherrer og små-prinser av ulike arabiske, armenske og tyrkiske avstamminger kjempet mot hverandre i et kaos av allianser og feider.³ Det var også i denne perioden at de frankiske korsfarerne gjorde sitt overraskende inntog i det islamske Syria og dannet flere selvstendige kristne korsfarerrikker. Den bysantinske keiseren, seldsjukk-dynastiet i Bagdad og fatimidene, ayyubidene (og senere Mamelukk-dynastiet) i Egypt hadde på denne tiden også sterke politiske interesser i de syriske områdene og alle disse rikene sendte inn hærførere og Atabeger (øverste general for de muslimske kalifatene) for å ta del i den turbulente kampen om Syria. Alt

1 Cobb 2008, s. 60.

2 Hillenbrand 1999, s. 443; Vikør 2005, s. 77-78.

3 Hillenbrand 1999, s. 48-49.

dette skapte et svært militarisert og fragmenterte politiske miljø i de syriske områdene, noe som igjen ga et godt utgangspunkt for mamelukker og krigere fra alle fraksjoner til å gjøre karriere og vinne ære og godt rykte. I denne tiden var det emirenes mamelukker som var blant de viktigste verktøyene for å avgjøre maktbalansen og deres sentrale posisjon i denne tiden gir en ekstra god mulighet for et nærmere studie av hvordan deres krigerkultur var satt sammen.

1100-tallet var ekstra viktig også for mamelukk kulturens senere utvikling. Den økende militariseringen i møte med korsfarerne gjorde at mamelukkene fikk en særlig viktig posisjon i forhold til å bekjempe invasjonene, noe som også ga dem en betydelig rang og respekt blant både sivile og militære. Utover 1100- og 1200-tallet ble mamelukk-kompaniene så godt som den eneste kilden til profesjonelle soldater i Syria og dette gjorde mamelukkene og deres emirer og kommandanter (som oftest også var mamelukker) til en uimotståelig militærmakt i området. Dette soldat-monopolet endte til slutt med at mamelukkene ble mektigere enn sine sivile overhoder og i 1250 ble ayyubide-sultanatet i Egypt kuppet av mamelukk-generalen Baybars.⁴ De tidligere slavesoldatene fikk da sitt eget dynasti og et rike som skulle holde seg uavhengig frem til 1500-tallet og så fortsette som en relativt selvstyrt provins under de tyrkiske osmanene helt fram Napoleon erobret Kairo i 1798.⁵ Mange av grunnstenene for dette Mamelukk-dynastiet ble lagt allerede under korsfarerinvasjonene. Derfor er da også kulturen og organiseringen av mamelukkene på 1100-tallet av en større historisk betydning for det syrisk/egyptiske området enn hva man først ville trodd.

1.1. Problemstillingen og avgrensning

Problemstillingen min vil som nevnt omfatte den syriske mamelukk-kulturen generelt og spesielt deres æreskultur. Mer spesifikt vil problemstillingen lyde: "Hva kan det muslimske skriftlige kildematerialet fra 1100-tallets Syria fortelle om egenarten til syriske mamelukker og deres kulturtrekk innen ære, lojalitet, mot og ferdigheter".

Tidsavgrensningen for denne oppgaven er perioden 1100-tallet. Som nevnt i innledningen er grunnen til dette det spesielle og kaotiske politiske miljøet som eksisterte i denne perioden. Perioden starter litt før 1100 da seldsjukk-sultanatet begynte å miste kontrollen over de provinsielle syriske områdene da de syriske emirene i større grad begynte å danne sine egne uavhengige riker.

4 Vikør 2005, s. 168-1169.

5 Vikør 2005, s. 232-234.

Perioden blir igjen avsluttet ca 1193 da Saladin dør og som hans arvtagere konsoliderer de siste uavhengige muslimske byene og setter de under et sentralstyre for Ayyubide-dynastiet.

Uavhengigheten fra sentralisert styremakt i denne perioden ga mamelukkene en større rolle i kampen om de syriske områdene og deres rolle såvel som oppførsel ble notert av datidens forfattere. Det var også i denne perioden at de første og viktigste møtene mellom frankiske og syriske krigere skjedde. Dette møtet med en helt ny krigerkultur er noe som trolig fikk mamelukkene til å tydeligere definere sin egen kultur som et motsvar til disse nye og fremmede krigerkikkene.

Den aller viktigste grunnen for å velge denne tidsperioden er likevel at det er denne perioden som har de mest sentrale kildene for temaet. Både *Book of Contemplation*, *Damascus Chronicles*, *Book of Government* og *A Rare and Excellent Story of Saladin* ble skrevet og/eller lest i denne perioden.

Avgrensingen av det geografisk området har jeg satt til "Syria". Med "Syria" eller de "syriske områdene" menes det ikke bare området til den moderne syriske staten, men også det som i kildene omtales som de syriske områdene. Dette omfatter dagens Syria, Jordan, Libanon, Israel og det sørøstlige Tyrkia. Grunnen for avgrensingen til Syria er de lokale kildene, den politiske tilstanden og det nære møtet med den frankiske ridderkulturen.

1.2. Politisk og militær bakgrunn for 1100-tallets Syriske mamelukker.

I kildene er det flere ord som blir brukt som betegnelse for dette elitekavaleriet, derav *'askari* (vakt/soldat), *faris* (rytter) og *mamelukk* (en som er eid), men i denne oppgaven kommer jeg først og fremst til å bruke "mamelukk" om de individuelle krigerne og "'askar" om kompaniene bestående mamelukker.

Det har etter min erfaring ikke blitt gjort noen større analyse av den muslimske mamelukk-kulturen i denne perioden. Det meste av forskning fra denne perioden har dreid seg om europeiske riddere, korsfarere generelt og om sultanen Saladin. I nyere tid (1990 og fremover) har det blitt lagt mer vekt på den politiske og sosiologiske utviklingen i de muslimske områdene under korstogene, men i den grad disse skriftene har behandlet noe om syrisk/muslimsk krigerkultur så har dette ofte blitt gjennomgått på en heller overfladisk nivå.

De muslimske profesjonelle rytterkrigerne har tidligere ofte blitt sidestilt med de europeiske

ridderne, men den europeiske modellen av ridder kan ikke uten videre overføres til mamelukkene først og fremst fordi styresystemet i middelalderens Midt-Østen ikke var føydalt.⁶ Mamelukkene hadde i utgangspunktet ikke noen politisk eller juridisk makt slik som frankiske riddere kunne ha. Fra et muslimsk synspunkt var det også vanskelig å se forskjellen mellom en adelig ridder og hans tjenende, ikke-adelige riddere og dette kunne gitt muslimske krigere antagelsen om at alle frankiske riddere hadde slik politisk makt.⁷ Det var mange forskjellige typer kavaleri i den syriske middelalderen og mange av disse var hverken frie eller hadde noen spesiell rett eller ansvar for administrasjonen av provinsene. I motsetning til det føydale Europa var administrasjonen av de muslimske landene i stor grad opprettholdt av sivile embeter og selv om mamelukker gjerne ble forfremmet til emirer eller slottsherrer så forble deres rolle likevel nesten utelukkende militær.

For å gi en klarere forståelse av hvem disse mamelukkene er vil jeg raskt gå igjennom deres organisering og rolle i samfunnet i 1100-tallets Midt-Østen. I det gamle militærsystemet i årene før 800 var hæren bygget opp som en milits av frie arabiske muslimer fra alle de forskjellige arabiske stammene. Denne militærorganisasjonen viste seg etterhvert som svært ustabil i forhold til soldatenes lojaliteter, særlig under tidens borgerkriger. Lojalitetsproblemet med den arabiske militsorganisasjonen førte til at Sultan al-Mu'tasim, innsatt i 833, begynte å skifte ut krigerne fra de mange forskjellige nomadestammene med en privat stående hær av profesjonelle importerte slavesoldater; mamelukker.⁸ For å hindre at disse mamelukkene også senere skulle danne seg eksterne lojalitetsbånd skulle de holdes avskilt fra den sivile befolkningen, selv deres koner var importerte slaver for å ikke skape slekts-lojaliteter ved giftemål.⁹ Disse slavene ble hovedsaklig kjøpt inn fra hedenske tyrkiske nomadestammer utenfor de muslimske områdene, som deretter ble opplært i den islamske tro og kultur hos sine eiere og gitt opplæring i krig til hest. I tillegg til det urokkelige lojalitets-båndet til sine eiere skulle dette elitesoldat-aristokratiet også kunne produsere sine egne profesjonelle offiserer med et like sterkt lojalitetsbånd.¹⁰

Også frie menn kunne verve seg inn i en *'askar*, men disse var som regel i undertall i forhold til mamelukkene. Hovedkonseptet ved å ha en livvakt og profesjonell hær bestående av importerte slaver var at disse personene i utgangspunktet ikke hadde noen slekt eller noen andre kontakter de kunne bygge makt på og/eller ha lojalitet enn til den emiren/sultanen som hadde oppfostret dem.¹¹

6 Irwin 2010, Kapittel I.

7 Cobb 2008, s. 76-77.

8 Gibb 1932, s. 32; Vikør 2005, s.78.

9 Waterson 2007, s.41.

10 Waterson 2007, s 43.

11 Vikør 2005, s. 77-78.

Organisasjonen og vedlikeholdet av et sultanats *'askar* var delt opp slik at sultanen holdt den største styrken selv (1000 mamelukker) mens hver av sultanens mangfoldige emirene var ansvarlige for å holde et visst antall mamelukker etter sin rang (24 "Store Emirer" med 100 mamelukker hver, 80 emirer med 60 mamelukker, 30 emirer med 30 etc.).¹² For å kunne finansiere sin *'askar* ble emirene gitt *iqta'*-len (skatterettigheter o.l. i et geografisk område), men i motsetning til de europeiske føydale lenene var de islamske *iqta'* administrert av sivile byråkrater som jobbet på vegne av sultanen og uavhengig av emiren som fikk lenets inntekter.¹³ Svekkelsen av seldsjukk-sultanatet på 1000 og 1100-tallet gjorde derimot at emirer i ytterkantene av riket, som i de syriske områdene, kunne ta en mer direkte kontroll over sine *iqta'* og i praksis styre disse som småriker uavhengig fra sultanatets sentralstyre. Mamelukkene hadde også mulighet til å avansere oppover i militæret, oftest som til en emir og kommandant som da selv måtte investere i sin egen *'askar* av mamelukker.

På tross av at de fleste i utgangspunktet var slaver og ufrie nøt *'askar*-ene godt av sin posisjon, som ved siden av høy prestisje som elitekriger, også innebar faste lønninger, pensjon, muligheter for militære karrierer og ofte en god utdanning.¹⁴ Alt dette på tross at de i utgangspunktet var utlendinger importert som slaver. Mamelukkene utviklet seg etterhvert til å bli en helt egen militær overklasse med sine egenartete kulturtrekk adskilt fra den sivile muslimske befolkningen. Selv om tyrkiske nomader langt på vei var foretrukket som mamelukker kunne en *'askar* bestå av en svært vid rekke av etnisiteter, deriblant folk fra Sudan, Armenia, Kurdistan, Kaukasus og Mongolia. Politiske skribenter oppfordret da også at en emirs *'askar* burde være så etnisk blandet som mulig, for å hindre at en felles kulturell tilhørighet blant disse skulle gi dem et grunnlag for lojalitet til noe annet enn til emiren selv.¹⁵ At mamelukkene sjeldent hadde noen felles kulturell bakgrunn førte antagelig også til at de i større grad måtte danne seg sine egen skikker og normer.

Helt sentralt for forståelsen av mamelukkens skikker og syn på ære er deres viktige rolle i krig. Krigføringen i 1100-tallets Syria var i høy grad dominert av kavaleri i ulike former som ved utstyr, taktikk, trening og mobilitet på alle måter var overlegne fotsoldatene. Fotsoldatenes rolle i krigføringen var først og fremst å holde en trygg base som kavaleriet kunne angripe fra.¹⁶ Emirenes *'askar* forble det viktigste elementet i den islamske hærstyrken langt inn i de neste århundrene og det var ikke uvanlig at en hærstyrke kun besto av emirenes *'askar*. I åpen strid var det nesten alltid de ridende mamelukkene som avgjorde slaget og dette faktumet gjorde at generalene investerte

12 Irwin 2010, Kapittel VII s. 58-59; Darke 1978, s. 93.

13 Gibb 1932, s. 34.

14 Gibb 1932, s. 33; Hillenbrand 1999, s. 443.

15 Darke 1978.

16 Hillenbrand 1999, s. 518-520.

ekstra mye tid og penger i disse krigerne. Om man overvant fiendens kavaleri ville som regel resten av fiendens hær, til fots, være et lett bytte og disse ville sjeldent ha noe annet valg enn å trekke seg tilbake med store tap. Mamelukkene, som eliten av kavaleriet, var med andre ord helt avgjørende i krigføring og det var deres ferdigheter og mot i kamp mot fiendens kavalerister som ville avgjøre hele slaget.

Denne kjernen av mamelukker kunne igjen suppleres med leiesoldater av ulike slag, lokalt utskrevne militser og frivillige "irregulære" krigere. Av leiesoldater fantes det et mangfold av etnisiteter både i og utenfor de syriske områdene, blant annet tyrkopoler, arabiske nomader, armenere, dailamiter, kurdere og khurasanere. I likhet med mamelukkene kjempet disse leiesoldatene nesten utelukkende til hest og tjenestegjorde i ulike roller som kavaleri på slagmarken. Særlig tyrkopolene, som var "autentiske" tyrkiske nomader bosatt i Anatolia, spilte en stor rolle som leiesoldater på begge sider av slagmarken. Også beindunene hadde viktige roller under militærkampanjer hvor de ofte utførte oppgaver for hæren (som speiding, stjeling og kidnapping¹⁷) som mamelukkene selv ofte ville ansett som i strid med sin disiplin og krigermoral.

1.3. Kildene

Da jeg ikke har kunnskap om middelalder-arabisk lingvistikk, har jeg sett meg nødt til å basere denne oppgaven på allerede oversatte kilder. Det er selvsagt en ulempe å ikke kunne lese tekstene på originalspråket, men hvertfall hovedkilden *Book of Contemplation* (Kitab al-I'tibar) er rikelig utstyrt med fotnoter med informasjon og alternative tolkninger i de passasjene hvor det har usikkerhet angående oversettelsen.¹⁸ Jeg har også tilgang på flere andre oversettelser av Kitab al-I'tibar og uavhengige rettelsener av disse, så føler meg forholdsvis trygg på denne kilden som står så veldig sentralt i denne masteren.

Jeg kommer i stor grad til å basere meg på den nyeste oversettelsen av Usama ibn Munqidhs *Book of Contemplation/Kitab al I'tibar* som ble oversatt og publisert av Paul Cobb i 2008. Denne oversettelsen er den nyeste i en rekke av oversettelser som har blitt gjort av Kitab al I'tibar siden manuskriptet ble funnet ved Madrid i 1880. Kitab al I'tibar ble i sin tid skrevet av den syrisk-arabiske emiren Usama ibn Munqidh i hans eldre år i perioden 1171-1172. Kitab al-I'tibar, som på norsk betyr noe slik som "boken om å lære av eksempler", omhandler i stor grad korte historier og

¹⁷ Richards 2001, s. 184.

¹⁸ Cobb 2008; Hitti 1987; Irwin 2010, kapittel x.

anekdoter fra Usamas 80 år lange periode som kriger og rådgiver for forskjellige herrer i det politisk turbulente Syria og Egypt. Kitab al I'tibar kan ved første øyekast virke som en eksentrisk selvbiografi hvor den gamle Usama ramser opp mer og mindre trolige fortellinger fra sine yngre dager i en nesten tilfeldig rekkefølge. Ser man imidlertid litt nærmere på disse tekstene finner man at de mindre historiene nesten alltid blir gitt sammen med annen lignende, motstående historier.¹⁹ Denne fortellerstilen er av en eldre arabisk litteraturtradisjon hvor man skulle vise Guds uransakelighet og skjebnens uunngåelighet gjennom å fortelle om merkelige historier og anti-teser.²⁰ I tillegg til den pietistiske belæringen om Guds og skjebnens allmakt er Kitab al I'tibar også en boken om å lære av eksempler der Usama brukte historiene sine for å belære om god oppførsel, etikk og kampteknikk for emirer og andre lesende/hørende. Dette ikke bare er en rekke historier av betydning kun for dets innhold, men de er skrevet og satt sammen for å vise ulike poeng. Det er dermed fruktbart å ikke bare se an konteksten til den enkeltstående historien, men også å se historien i forhold de andre historiene for å skape en kontrast for å få frem et spesielt godt poeng. Usama hadde en tendens til å finne på eller vri på historier for å tale moral og god oppførsel, men det er for denne oppgaven like mye en fordel siden det i stor grad er idealene og forståelsen av kulturen som er temaet og ikke nødvendigvis den hele sannheten i hendelsene som blir beskrevet. I motsetning til de fleste andre forfatterne jeg bruker fra denne perioden så var Usama selv en erfaren kriger med mange slag og militærkampanjer bak seg. Disse personlige erfaringene som vi vet Usama hadde gjør at hans beskrivelser av kamp og krigerliv burde kunne vurderes som en enda mer troverdige kilde. Ikke minst så ble Kitab al-I'tibar skrevet for sultanen Saladin som selv hadde lang militær erfaring, hvilket taler for at Usama ville ha tapt ansikt på å skrive noe uriktig eller urimelig om militære forhold som de begge kjente godt til.²¹

Den andre kilden jeg har brukt er ibn al-Qalanisi's krøniker av Damaskus fra 1097-1159. Hamza al-Qalanisi var født inn i en gammel og respektert familie og hadde en bred utdanning fra flere madraser (islamske teologiskoler) og universiteter. Han var bosatt i Damaskus i mesteparten av sitt liv og hadde en lang politisk karriere som korrespondanse-minister og ble valgt inn som borgermester av Damaskus i to perioder. I løpet av denne tiden samlet han inn materialer og nyheter for å sette sammen en bok som var ment for å være en fortsettelse av den berømte historikeren Hilal al-Sabis verdenshistorie.²² I motsetning til den mer universale historieskriving til al-Siba fokuserte al-Qalanisi nesten utelukkende på hendelser som påvirket Damaskus og Syria. Al-Qalanisi baserte

19 Irwin 2010, kapittel x s. 74.

20 Irwin 2010, s. 75.; Cobb 2008, s. XXXIV-XXXV.

21 Cobb 2008, s. Xxx, 179.

22 Gibb 1932, s. 9.

krønikene sine på både skriftlige og muntlige kilder som han trolig hadde rikelig tilgjengelig i sin posisjon som Korrespondanse-minister. I tillegg forteller al-Qalanisi hvordan han etter hvert årskapittel lot det stå noen blanke ark i tilfelle ny informasjon i fremtiden skulle vise seg mer presise enn de han hadde skrevet ned så langt.²³ Denne kilden er også unik ved at den er en av ytterst få muslimske kildene som beskriver ankomsten av det første korstoget i samtiden. Som en krønike er den langt i fra så detaljert og beskrivende som Usamas "Kitab al I'tibar", men den gir en solid dag-for-dag oversikt over den politisk og militære utviklingen i Syria og fungerer godt som et politisk bakgrunnsteppe for denne oppgaven.

En annen svært sentral kilde for denne oppgaven er ibn Shaddads biografi "*The Rare and Excellent History of Saladin*". Denne nærgående biografien om Saladin, som ble oversatt til europeisk så tidlig som i 1732, ble skrevet av sultanens "Dommer av hæren" Baha al-Din ibn Shaddad og omhandler for det meste Saladins intensive militær-kampanjer mot korsfarerne fra Shaddad ble ansatt i 1188 til Saladins død i 1193.²⁴ Ibn Shaddad fikk senere sin egen biografi skrevet om seg slik at vi nå vet at han blant annet studerte på en av madrasene til den berømte Nizam al-Mulk, ble professor og møtte Saladin personlig flere ganger før han til slutt godtok å gå inn i sultanens tjeneste. Ibn Shaddads biografi av Saladin har som forventet mye mer nøkterne beskrivelser enn Usamas fargerike anekdoter, men bokas beskrivelser av mamelukkenes oppførsel under marsjering og kamp er uvurderlig. Som "Dommer av hæren" er det å forvente at Shaddad hadde god bekjentskap til mamelukkenes liv og væren og trolig holdt han nok disse beskrivelsene naturtro for å ikke virke uprofesjonell. Selve boka, *The Rare and Excellent History of Saladin*, er regnet som en av de mer pålitelige biografiene om Saladin og forfatteren legger mye vekt på sin egen rolle som øyevitne og på troverdigheten til andre vitner i de korte periodene han selv ikke var til stede.²⁵ Biografier som denne ble først og fremst laget for å vise personens forskjellige dyder, men som mange andre bøker på den tiden ble de også skrevet med en politisk baktanke. Det er tydelig at Shaddad for det første ønsket å holde jihad-ånden mot korsfarerne i gang etter Saladins død ved å putte ord og sitater i sultanens munn. Kanskje det viktigste politiske elementet i Shaddads bok var forsøket på å sette sin kandidat av Saladins arvinger i et godt lys i et forsøk på å skape et mest mulig rolig tronskifte.²⁶

Nizam Al-Mulk (1019-1092) var en svært berømt, svært mektig og høyt respektert politiker fra

23 Gibb 1932, s. 10.

24 Richards 2001, s. 1-3.

25 Richards 2001, s. 5-6.

26 Richards 2001, s. 4-5.

Bagdad som hadde 30-års erfaring som "Første-administrator" for to av rikets sultaner i tur. Under hans styre sørget han for å etablere en hel rekke skoler og madrasaer i sitt eget navn. Hans berømte begavelser for å organisere et rike både utenriks og innenriks ser ut til å ha blitt tatt til inspirasjon også av senere herskere i Bagdad og Syria.²⁷ Et par år etter at boken var ferdigskrevet ble Nizam al-Mulk myrdet av de beryktede assasinerne som han nettopp hadde fordømt hardt i denne samme boken. *Book of Government* handler for det meste om råd og tips om hvordan en konge/sultan bør styre riket sitt. Dette innebar blant annet historiske begivenheter, tradisjonell persisk herskerteori, anekdoter, sitater, tradisjoner og ikke minst råd fra Nizams erfaringer. Denne boken gir et godt eksempel på et ovenifra-og-ned-syn av den militære strukturen og omhandler noen praktiske problemer og løsninger for organiseringen av mamelukkene.

1.4. Ære og æres-mekanismene

Ære var et sentralt element blant de fleste historiske krigerkulturene og var også i høy grad gjeldende for mamelukkene. De aller fleste slike kulturer hadde sine egne og svært varierende definisjoner om hva ære er og hvilke forskjellige handlinger og konsekvenser som blir knyttet til den. Derfor har ærens rolle ofte vært et av de viktigste elementene for å undersøke hva som er særegent for en kultur. Mamelukkenes egen æreskultur var nødvendigvis knyttet til kamp og krigføring da de allerede fra ung alder ble oppdratt med ens mål om å bli en best mulig kriger, og deres nytteverdi ble målt i lojalitet og effektivitet på slagmarken.

Ære er i de fleste samfunn et allment kjent begrep, men er likevel et svært vanskelig emne å definere i forhold til form og funksjon. Jeg skal ikke bruke tid og plass i denne masteren til å formulere egne tolkninger av det essensielle i æresstrukturen og dens mekanismer. Jeg har heller valgt å støtte meg i stor grad på Frank Stewarts definisjoner av ærens grunnleggende vesen i boken *Honor*.²⁸ Det har selvsagt sine svakheter å basere forståelsen av de grunnleggende æresmekanismene på kun én forskers definisjoner, men *Honor* har stort sett fått gode kritikker for sine grunnmodeller for ære og jeg har underveis i denne masteren selv funnet den nyttig både for å gi en bedre forståelse av ære og som en bakgrunn for videre systematiseringer.²⁹

Stewart forsøker, som antropolog med gode kunnskaper i historie, å legge opp en universell modell

27 Hillenbrand 1999, s. 444.

28 Stewart 1998, Part One s. 9-71.

29 Joao de Pina Cabral 1996, *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, s. 565-566.; Robert A. Nye 1996, *The Journal of Interdisciplinary History*, s. 284-285.; Walter P. Zenner 1999, *Islamic Law and Society*, s. 119-122.

for de helt grunnleggende delene av ærekonseptet for at disse kan brukes til å forstå og definere æres-mekanismene på tvers av etnisiteter, kulturer og historiske perioder. I *Honor* blir æresbegrepet og æresmekanikken delt ned til sine enklere elementer etter form og funksjon. Det er disse grunnleggende delene jeg har valgt for å enklere kunne kategorisere og analysere typer av ære. Under vil jeg kort gjengi noen raske definisjoner av de forskjellige grunnkonseptene ved ære som Stewart formulerer. De æres-komponentene jeg har fokusert på er det som Stewart har beskrevet som æresform og æres-"samfunn", som igjen blir delt opp i to grupper: de to hovedformene av ære; den eksterne og den interne æren, og de to rangeringene av æres-samfunn; det horisontale og det vertikale.

Den eksterne (eller objektive) æren er den mest synlige og "praktiske" typen ære som fungerer ved at samfunnet rundt kollektivt og kontinuerlig dømmer en persons opptreden og karakter. Samfunnet står deretter også for å straffe eller belønne vedkommende opptreden gjennom godt eller dårlig rykte, anseelse og respekt.³⁰

I kontrast til den eksterne æren står den interne (eller subjektive) æren som kan forklares som en persons selvrespekt og som det selvbildet vedkommende har om sin egen ære. Den interne æren inkluderer også i hvilke grad vedkommende mener å selv ha rett på respekt fra andre mennesker.³¹

Den horisontale æren vil innebære en gruppe av likeverdige som holder seg til den samme æreskoden, som en eksklusiv klubb med spesielle medlemskrav hvor alle medlemmer har krav på ekstra respekt. Å bryte med denne felles æreskoden vil føre til ekskludering fra æresgruppen. Det er i de horisontale ære-samfunnene heller ikke være mulighet til å være over eller under i æresrang; man er enten med fullt ut eller ikke i det hele tatt.³²

Den vertikale æren er på sin side bygget opp rundt konseptet om høyere og lavere æregrupper og spesiell sosial respekt utav rang. I de vertikale ære-samfunnene vil høy-rang individer som regel ha krav på ekstra respekt fra de som står under dem i rang. I motsetning til det horisontale har det vertikale æresystemet ofte en type æreskode som gjør det mulig for individer å bygge opp sin egen æres-rang med gjerninger og opptreden og slik avansere opp en "æres-stige" til en rang hevet over andre som også følger den samme æreskoden.³³

30 Stewart 1994, s. 12-13, 15.

31 Stewart 1994, s. 12-13, 15, 21.

32 Stewart 1994, s. 55, 59, 61, 65.

33 Stewart 1994, s. 59, 61.

I de aller fleste tilfeller er det respekt eller kravet på respekt som definerer æres-begrepet, desto mer en person blir ansett som ærefull desto større blir de sosiale forventningene for at samfunnet skal behandle vedkommende med respekt. Samfunnets og enkeltpersonens utmålinger av i hvilken grad man fortjener ære og respektfull behandling basere på ulike elementer. I utgangspunktet vil en person trenge et visst sosial grunnlag for å i det hele tatt ha muligheten til å kunne ha "sann" ære, dette grunnlaget kan komme i mange ulike former som for eksempel rikdom, politisk makt, fysikk eller å være med i en anerkjent sosial klasse. Om man først har grunnlaget for å ha ære så vil det være en æreskode i det aktuelle ære-samfunnet som vedkommendes handlinger vil bli dømt etter. Om man følger den vil man som regel være å anse som en ærefull person med rett på respekt fra de individene som anerkjenne og følger den aktuelle æreskoden. Hvis man derimot skulle bryte med denne æreskoden risikerer man ikke bare miste den opparbeidete æren og respekten, men man kan også bli fullstendig ekskludert fra æresgruppen og dermed tape retten til å gjenoppbygge æren igjen, uavhengig av tidligere status og bakgrunn.³⁴

Det er med hjelp av disse grupperingene at jeg skal forsøke å kartlegge æreskulturen form og betydning blant 1100-tallets mamelukker. Jeg skal underveis i oppgaven ta opp igjen dette temaet om æresgrupper for å diskutere i hvilken grad kildematerialet kunne passe inn i Stewarts teorier og universale æresmodeller. Målet er å kunne bruke dette standardisert æresystemet som et verktøy for å utforske hvordan mamelukkenes æreskultur var sammensatt og få laget en skisse over hva mamelukkenes æreskode kunne ha inneholdt.

34 Frank Stewart 1998, s. 47.

2. Mot og feighet

"For it is precisely reason that fills one with resolve in the face of swords, spears and arrows (...)"³⁵

I denne delen ønsker jeg å vise hvordan mot og evnen til å gjøre modige handlinger livstruende situasjoner var det mest sentrale karaktertrekket i mamelukkernes krigerkultur og den absolutt viktigste kilden til ære i både krig og fred. Det er først og fremst med tanke på mamelukkernes rolle i 1100-tallets krigføring der deres evne til å møte fienden i brutal nærkamp i stridens første rekke at jeg vil fremlegge min hypotese om mamelukker, mot og ære.³⁶ Min hypotese er at mamelukkene (og deres kommandanter) hvis funksjon var så sterkt avhengig av mot nødvendigvis ville utviklet en mer eller mindre idealistisk æreskode som oppfordret mamelukkene til å vise sitt ytterste mot i krigerske handlinger.

For sine krigerbrødre ville en ideal modig mamelukk ha vært verdifull ved at han ville ha vært et solid støttepunkt i stridens hete siden de kunne forvente at han ville holde sin posisjon i en ellers kaotisk nærstrid og som en person de kunne se opp til for inspirasjon for sitt eget mot. For generalene og emirene (som ofte var tidligere mamelukker) var fordelene med modige mamelukker klar; uredde krigere kjemper best og er bedre i stand til å fokusere på sine oppgaver i krig.

For en kriger som tjente sitt brød ved å kjempe mot sin herres fiender var det ikke bare forventet at han fryktløst skulle risikere sitt liv i blodig nærkamp, men motet var en grunnleggende nødvendighet for at han overhode skulle kunne fungere i strid. Selv mamelukker som bare kjente til de mest grunnleggende rykter og erfaringer fra slagfeltet var nok veldig klar over hvilke umenneskelige trusler som ventet på dem i kamp. De visste imidlertid at de måtte tilbake til slagfeltene igjen og igjen på tross av at all instinktiv fornuft strittet imot slike fremtidsutsikter. Krigere som nølte eller ble handlingslammet ovenfor livsfare risikerte i beste fall å miste initiativet og muligheter for å overvinne fienden og i verste fall bli overrumplet, drept eller tatt til fange.

"Feighet" og flukt i slike ekstreme situasjoner var nok sjeldent mer enn sunn fornuft og overlevelsesinstinkt, men for en mamelukk og soldat ville flukt fra kampen uten tillatelse føre til konsekvenser som han trolig måtte bære med seg resten av livet. I forhold til mamelukkernes oppgave som krigere var det katastrofalt om man ikke kunne stole på at alle ville holde stand i møte

³⁵ Cobb 2008, s. 98.

³⁶ Hillenrand 1999. s. 518-520.; Gibb 1932, s. 36-38.

med fienden. En slik upålitelig kriger ville nok ganske enkelt vært ubrukelig og til og med farlig å ha med seg på slagfeltet, da flyktende soldater ofte hadde tendensen til å utløse frykt og panikk i andre soldater.

2.1. Historiske og moderne tolkninger av mot

Mot er altså en av kjerneverdiene i mamelukkernes liv, men hva er egentlig mot? I dette kapittelet vil jeg ta for meg de mer generelle trekkene ved evnen "mot" og hvordan dette begrepet har blitt definert i tidligere og eldre tider. Så vil jeg se på hvordan disse modighetstrekkene kan settes i sammenheng med mamelukkene i eksempler fra de historiske kildene.

Det har så vidt meg bekjent vært gjort få gjennomganger av mot som et eget fenomen i historien. Heller ikke i den moderne psykologien har fenomenet mot og grunnlaget for modige handlinger blitt behandlet i særlig stor grad som et eget uavhengig tema.³⁷ I denne oppgaven kommer jeg til å støtte meg på en nylig utgitt artikkelsamling redigert av Pury og Lopez om motets psykologi for å gi et generelt bilde av de forskjellige attributtene ved mot og modige handlinger.³⁸

Blant psykologer som har arbeidet med fenomenet mot ser det ut til å være en viss enighet om hvordan mot som handlinger kan deles opp i 3 hovedgrupper.³⁹ Den første typen mot er den som oftest finnes i definisjoner av mot, nemlig det fysiske motet. Det fysiske motet handler om å kunne gjøre gode overveielser og handlinger selv i situasjoner med fare for fysiske skader eller død. Det fysiske motet er som regel den typen mot som man setter i sammenheng med krig og soldater og vil av den grunn være den typen mot jeg kommer til å behandle mest i denne oppgaven. Den andre typen mot er den moralske. Dette motet blir blant annet definert med å kunne handle med autentisitet og integritet for å forsvare sine dypereliggende moralske synspunkter med fare for sosial opposisjon og avvisning.⁴⁰ Motet til å gjøre det moralsk riktige i sosialt truende situasjoner vil i mindre grad enn det fysisk/militære få plass i denne oppgaven. Den siste hovedgruppen av mot kalles det psykologiske eller det vitale motet. Denne typen mot handler mest om å kunne fungere og overkomme fysiske og psykiske sykdommer og beholde livsviljen gjennom harde prøvelser i livet.⁴¹ Selv om dette motet i seg selv kan være avgjørende for den enkelte personen så er det samfunnet rundt som vil avgjøre hvilke frykt og farer man overvinner som er verdt nok til å erklæres og

37 Pury og Lopez 2010, s. 3.

38 Pury og Lopez 2010.

39 Lopez et al., Ed. Pury og Lopez 2010, s. 24-25.; Rate, Ed. Pury og Lopez 2010, s. 48-49.

40 Lopez et al., Ed. Pury og Lopez 2010, s. 24-25.; Rate, Ed. Pury og Lopez 2010, s. 48-49.

41 Lopez et al., Ed. Pury og Lopez 2010, s. 24-25.; Rate, Ed. Pury og Lopez 2010, s. 48-49.

beæres som en modig handling. Denne typen mot vil i mindre grad bli behandlet gjennom eksempler fra kildene i denne delen av oppgaven. Dette er ikke fordi vitalt mot blant mamelukkene ikke er av interesse, men fordi det i svært liten grad blir nevnt i sammenheng med krigerne. De få stedene der slike kamper om livsgnist og overlevelse har blitt nevnt i kildene har det heller blitt knyttet opp til religiøs glød. En personlig kamp for helse og psyke som et individ overkommer blir ikke nødvendigvis ansett som noe heltemodig eller prisverdig av samfunnet rundt. Fobier kan være et eksempel på en slik frykt, og selv om det kan kreve stort mot får å overvinne fobier så er det ikke gitt at samfunnet rundt vil gi noen anerkjennelse. I de historiske kildene jeg bruker i denne masteren la man heller vekt på det veike ved irrasjonell frykt enn å se på det som en modig kamp mot et sterkt psykologisk problem.⁴²

En moderne psykologisk observasjon som kan sees i sammenheng med mamelukkenes stridsmot ble gjort av McGurk og Castro om det amerikanske "Battlemind Training System" med soldater i tjeneste i Irak og Afghanistan.⁴³ "Battlemind Training System" er i bruk i en rekke forskjellige land og har som formål å hjelpe til med å forstå motet hos soldater i aktiv stridstjeneste. Som det fysiske kriger-motet fokuser dette systemet også på evnen til å handle riktig på tross av frykt for fysisk skade, men legger interessant nok også vekt på at følelser som sinne og sorg må mestres. Å kunne handle videre på tross av sorg/sinne for falne kamerater ansees i seg selv som en modig handling i "Battlemind" systemet. Det trengs med andre ord ikke å være noen fysisk fare for sin egen del for at man skal kunne handle modig. Modellen er splittet i tre komponenter av mot: a) *Courageous Actions*; evnen og motet til å aktivt støtte kameratene sine i risikabel nærstrid. b) *Battlemind*; realiseringen og selvinnsikten om at man har den indre styrken til å modig møte farer når det trengs. c) *Supporting Forces*; er at selvinnsikten og prising fra kamerater styrker soldatens selvtillit og evne til å handle modig i kommende situasjoner.⁴⁴ En slik nedbrytning av krigermotets elementer kan hjelpe oss med å få en forståelse av hvordan menneskesinnet generelt fungerer i strid, både i moderne og eldre tider.

I denne sammenhengen vil jeg også trekke frem noen eksempler av Aristoteles drøfting av dyden 'mot'. Aristoteles filosofiske verk hadde en sentrale posisjonen blant muslimske lærde under hele middelalderen og hadde nok en betydelig innflytelse på middelalderens islamske forståelse av dydene, deriblant motet.⁴⁵ Blant dydene som Aristoteles mener er helt nødvendig for at et samfunn

42 Cobb 2008, s. 154.

43 McGurk og Castro, Ed. Pury og Lopez 2010.

44 McGurk og Castro, Ed. Pury og Lopez 2010. s. 169-170.

45 Ambjörnsen 2010. s. 94-98, 113-114.

skal fungere er mot en viktig del, fordi verden er et farlig sted å bo og at man derfor trenger mot for å takle den.⁴⁶ Som alle av Aristoteles dygder har også det ønskelige motet sin plass mellom to ekstremer av samme sort. For lite mot gir feighet, et dårlig karaktertrekk, og for mye mot gir overilelse og ubetensksomhet, som også er uønskede karaktertrekk. Aristoteles understreker at den ønskede middelveien for mot som med andre dygder er relativ i forhold til aktørene og deres evner. Denne tankegangen ser ut til å gjenspeile seg flere steder i Usamas Kitab al-I'tibar. Blant annet var det ubetensomt for en 8-år gammel gutt å prøve å angripe en aggressiv løve, mens for en voksen og dyktig kriger var i rette omgivelser en overveid modig handling.⁴⁷ I et annet eksempel var det modig av en kvinne å ta til fange og drepe fiendtlige reisende, mens for en sterk, erfaren kriger ville det helle over mot feighet å utøve unødvendig vold mot forsvarsløse.⁴⁸ En annen ting som Aristoteles la vekt på for at en person skulle defineres som modig var at vedkommende måtte gjennomføre modige handlinger til stadighet; å gjennomføre enkelthendelser som krever mot gjør deg i prinsippet ikke til en modig person om du i andre tilfeller velger å ikke handle modig. Dette synspunktet kan hjelpe med å forstå hvorfor modige mamelukker fryktet for å gjøre noe som andre kunne tolke som feige handlinger, da selv en enkelt feig gjerning kunne revne hele hans anseelse som en modig person.⁴⁹ Aristoteles har også noen interessante punkter om hvordan tilsynelatende modige handlinger blir ugyldige på grunnlag av feiltolkninger eller motiver. Handler man bare på instinkt, følelser eller feilvurderinger er man i følge Aristoteles ikke bedre enn dyr, og dyr kan ikke ha dygden mot på samme måte som mennesket.⁵⁰ Denne filosofiske tolkningen ser i hvertfall ikke ut til å bli delt av Usamas i Kita al-I'tibar der han har skrevet mye om modige og feige dyr som om de skulle hatt dyden på samme måte som mennesker.⁵¹ Aristoteles andre punkt for en misforstått modig handling er at tilskuere feiltolker noe som mot bare fordi de ikke er kjent med risikoene på samme måte som aktøren selv. Eksempelet er en kriger som ved lang erfaring vet å plassere seg selv utenfor risiko i situasjoner som uerfarne personer ville ansett som farlige. Å gjøre det riktige med bare uerfarenhet og mot kan da sees ut til å være av større verdi i forhold til dyden mot enn å utføre den samme gjerningen bare med tilstrekkelig erfaringen til å ikke risikere noe. Det siste punktet er at Aristoteles mener at modige gjerninger gjort i frykt for seg selv, som frykt for dårlig rykte og straff, ikke er fullverdig mot. Denne filosofiske tolkningen går tvert imot det Usama legger til grunn når han diskuterte med en lærd om fornuft og mot i kamp. Usama mente tilsynelatende at det nettopp

46 Putman, Ed. Pury og Lopez 2010, s. 10-12.

47 Cobb 2008, s. 116-117, 121.

48 Cobb 2008, s. 141.

49 Cobb 2008, s. 73-74.

50 Putman, Ed. Pury og Lopez 2010, s. 11.

51 Cobb 2008, s. 118-120.

var forakten for å få et dårlig rykte som ansporte en kriger til å møte risikoene i strid.⁵² Usama selv var en belest person og hadde i følge seg selv et bibliotek på 4000 bøker og man kan regne med at han kjente godt til Aristoteles berømte filosofiske tolkninger.⁵³ Kanskje det var derfor Usama heller valgte å bruke uttrykket "forakt" i stedet for "frykt" for å beskrive hva som motiverte en kriger til modige handlinger.

Helt til slutt skal jeg gå igjennom hva Usama selv har skrevet spesifikt om mot. Selv om Kitab al-I'tibar primært handler om å belære med eksempler har Usama flere direkte oppfordringer og forklaringer, blant annet for modige handlinger.⁵⁴ Den mest dekkende forklaringen Usama gir angående mot og ære kommer som enkeltstående belæring til leseren etter en anekdote der han gjengir en diskusjon med en lærd (uten krigserfaring) om fornuft og krig:

"For it is precisely reason that fills one with resolve in the face of swords, spears and arrows out of disdain towards being cast as a coward and smeared with bad reputation. The proof of that is that a man of courage, before going in to battle, will be stricken with shakes, he shivers and changes in color due to all the dangers he thinks upon and talks to himself about, danger stemming from what he plans to do and the risk he is about to encounter. (...) But once that man of courage enters the fray of battle and wades among its throngs, all that shaking, shuddering and changing of color disappears."⁵⁵

Det er tre sentrale poeng i denne belæringen. Det første, og trolig viktigste i forhold til æreskulturen blant mamelukker og andre krigere, var påstanden om at motet og de modige handlingene var et produkt av ære og av forakten mot å få et dårlig rykte.⁵⁶ Usama mener at de ikke bare var muligheten til å vinne ære gjennom storslagne dåder som ansporte en kriger til mot, men at det heller var frykten for å bli stemplet som en feiging som tvang en ærefull kriger til å ta risikoer. Det andre poenget var at selv de modigste krigerne i utgangspunktet var redde for farene de visste ventet, bare at de med godt mot var i stand til å undertrykke denne følelsen når det kampene først satt i gang. Et tredje og svært viktig poeng som blir nevnt av Usama handler om hvordan en kriger kunne sette seg selv inn i en risikofylt og tilsynelatende håpløs situasjon på slagfeltet at det kunne se ut som om han hadde gitt opp livet og håpet for å overleve. Da en kriger på grunn av sitt store rykte som modig og urredd ble 'merket' som en modig person ville hans posisjon som en modig

52 Cobb 2008, s. 98, 149, 168.

53 Cobb 2008, s. 44.

54 Irwin 2010, s. 73.; Cobb 2008, s. XXXV.

55 Cobb 2008, s. 98.

56 Cobb 2008, s. 98, 149.

kriger nødvendigvis kreve at han måtte strebe etter å gjøre nevneverdige dåder for å opprettholde sin prestisje og hans obligasjoner for sin herren.⁵⁷ Mamelukkene måtte med andre ord ha et ganske høyt nivå på sitt ryktet som modig før æren krevde virkelig ekstraordinære dåder for å holde ryktet ved like. Men Usama advarer likevel mot å belage seg for mye på sitt eget mot og faren for å la overmotet bringe den uvørne inn i ulykke.⁵⁸ For som hos Aristoteles dyder har også motet sin middelvei.

Usama var også påpasselig med å understreke at tross alle dødsfarer man kunne møte i krig så var det ingen grunn til å frykte for sitt livet. For i følge islamsk teologi var hvert menneskes skjebne allerede satt og den kunne hverken utsettes eller forhastes. Slik ville man ikke risikere å møte døden noe tidligere ved å sloss i fremste rekke enn ved å sitte hjemme ved kjøkkenbordet.⁵⁹ Og når dødstimen uansett var bestemt uavhengig av hvilke risikoer man tok, kunne man vel så gjerne bruke den gitte tiden for å kjempe aktivt for sin religion.

2.2. Ære vunnet ved mot og modige handlinger

I dette kapittelet vil jeg se nærmere på hvordan mamelukkene kunne øke sin ære ved å utvise mot i handlinger og ved å skape seg et rykte som en generelt modig person. Jeg vil underveis også prøve å kartlegge hvordan mekanikkene i mamelukkens æresystem fungerte i forhold til dette motet. Som tidligere nevnt støtter jeg meg i denne masteren i stor grad på Stewarts grupperinger av ære. Disse innebærer blant annet subjektiv og objektiv ære, horisontal og vertikal ære. Jeg vil her prøve å fastsette hvilke av disse ære-definisjonene som passer best med mamelukkens ære for mot slik de forekommer i kildene.

Først og fremst vil jeg påstå at det blant mamelukkene i liten eller ingen grad snakk om noen horisontal æreskode i forhold til det å vise mot. Slik Stewart presenterer den horisontale æresgruppen er man enten helt ekskludert eller fullverdig inkludert i retten på respekt i den aktuelle sosiale æresgruppen avhengig av hvorvidt man greier å følge gruppens æreskode eller ikke.⁶⁰ I den horisontale æresgruppen finnes det ingen gråsoner, heller ingen muligheter til å hevde seg i ære over andre; alle medlemmene av den horisontale æresgruppen hadde i prinsippet like mye rett på respekt som de andre.⁶¹ Det var også ofte slik at om man tapte sin plass i en horisontal

57 Cobb 2008, s. 168.

58 Cobb 2008, s. 68, 165.

59 Cobb 2008, s. 103, 176.

60 Stewart 1994, s. 54-55, 56.

61 Stewart 1994, s. 60.

æresgruppe var man utelukket på livstid, uten mulighet til å gjenvinne sin tidligere posisjon.⁶²

Min mening er at mamelukkene, i hvertfall i forholdet til mot og feighet, ikke sto i en slikt likeverdig og definitiv æresmekanikk slik som det forekommer i den horisontale æresgruppen, men heller at mamelukkens forhold til mot og ære stod nærmere den vertikal æresgruppen, også kalt "*competitiv honor*".⁶³ Det er flere grunner til at jeg legger frem den påstanden, en av disse er fordi et medlem av en horisontal æresgruppe som regel ville blitt fullstendig ekskludert fra sin æresgruppen om han brøt med gruppens æreskode. Denne slags ekskludering der man ekskluderer vedkommende totalt ser ikke ut til være vanlig å gjennomføre blant mamelukkene. Selv i situasjoner der mamelukker i soleklar strid med enhver æresfølelse flykter fra en underlegen fare mens hundrevis ser på har man muligheten til å gjenopprette sin ære på senere tidspunkt.⁶⁴ Hvis man ikke fysisk ekskluderer krigere som har forbrutt seg mot en horisontal æreskode vil det også være vanskelig å kunne holde skillet mellom ekskludert og inkludert når man kjemper sammen på slagmarken. Et annet punkt som tilsier at det ikke handler om horisontal ære er prinsippet om at alle i æresgruppen i prinsippet har like mye rett på respekt. Dette ser ikke ut til å stemme overens med kildene der de spesielt modige krigerne prises opp og gies respekt i en overveldende større grad enn for den gjennomsnittlige krigeren. Det var ikke uvanlig at emirer og sultaner etter et slag ga personlig utmerkelse til mamelukker som hadde utvist eksemplarisk mot eller evne i kampene, deriblant såkalte *Robes of Honor*.⁶⁵ Mamelukkene som viste spesielle evner og mot hadde også muligheten til å få forfremmelser og bli valgt til å tjene i sultanens/emirens personlig '*askar*' og på den måten oppnå større ære og rett på respekt fra andre mamelukker.⁶⁶

Det var med andre ord relativt gode muligheter for en mamelukk å kunne hevde sin ære gjennom å vise mot på slagmarken og i andre situasjoner der slikt var nødvendig. Den æren og respekten han vant kunne også sette han over andre mamelukker som i utgangspunktet var av samme rang. Denne muligheten for ekstra respekt, privilegier og muligheten for forfremmelser som alle kunne heve den individuelle mamelukken opp over gjennomsnittet og til berømmelse er en av de vesentlige grunnene til at mamelukker i kildene ofrer sin sikkerhet for å utføre modige dåder.⁶⁷

Men på samme måte som modige handlinger kunne øke en krigers ære og respekt i øynene på andre

62 Stewart 1994, s. 55-56.

63 Stewart 1994, s. 59-60.

64 Cobb 2008, s. 79-80.

65 Richard 2001, s. 59.

66 Cobb 2008, s. 169.

67 Cobb 2008, s. 69, 149, 168.

og seg selv ville feige handlinger kunne trekke ned eller ødelegge den respekten de i utgangspunktet hadde krav på. Å få sitt rykte, navn og ære skjemet av feighet ser ut til å ha vært blant de største redslene for mamelukker med en viss selvbevissthet. Redselen for å få feighet stemplet på sitt navn var en av de grunnleggende drivkreftene for å kunne få krigere til å godta risikoen for å miste liv og lemmer i kamp.⁶⁸ Så mens mulighetene for berømmelse og privilegier kunne lokke mamelukkene til spesielt modige handlinger, ville frykten for tap av respekt og sjansen for å få på seg et rykte som feiging være et hinder for å begå potensielt feige handlinger.⁶⁹

Et annet sentralt poeng i sammenhengen mellom modige handlinger og ære er de grunnleggende forskjellene og mekanikkene for "utdeling" av ære og respekt i de to nevnte æresgruppene. Blant de horisontale æresgruppene ansees det som en rettighet for alle de involverte å få den samme respekten som de andre i gruppen. Denne selvsagte rettigheten til respekt er i liten grad gjeldende i de vertikale/competitive æresgruppene. I den "competitive" mekanikken er det ofte slik at man i større grad vil kunne få respekt på grunnlag av sine positive attributter, men at man ikke av den grunn hadde en spesielt definitiv *rettighet* på denne respekten.⁷⁰ Et av viktige unntak til dette er respekten de fra et høyere rangsnivå, spesielt i sammenheng med militær rang, har krav på fra de av lavere rang.

Den "competitive" æresmekanikken som i stor grad var i funksjon i sammenheng med ære og modige handlinger ga med andre ord ingen garanti for belønning med hensyn til respekt for eksepsjonelt modige handlinger. Å få utdelt ære for modige handlinger var avhengig av mer enn bare handlingen i seg selv, noen trengtes for å dømme handlingene og gi bæring deretter. Økning av ære som belønning for modige handlinger kunne komme i mange former. Deriblant kan det nevnes det å få et generelt godt rykte som en modig person gjennom gjerninger, å få bæring av viktige høyerestående personer gjennom offentlig skryt eller med æresgaver som *Robes of Honor*, å bli behandlet med ekstra respekt fra både høyere og lavere ranger, samt andre spesielle privilegier, gaver og forfremmelser gitt på grunnlag av de modige handlingene.

Det var de som kan spre ryktet videre, som skulle dømme om hvorvidt en modig handling skulle bæres eller ikke. Deres tyngde i å skape et rykte var avhengig av mengde eller at de er i en betydelig nok posisjon til at deres individuelle meninger ville ha nok tyngde til å telle alene. I første omgang var man i alle tilfeller avhengig av personer som kunne bevitne og bekrefte de modige

68 Cobb 2008, s. 98, 149.

69 Cobb 2008, s. 73, 74, 97, 98, 149, 168.

70 Stewart 1994, s. 60.

handlingene og at disse hjalp til med å spre historiene om vedkommendes modige handlinger videre. Men i hvilke stor grad trengtes det et visst grunnlag hos en person/gruppe for at de kunne være i stand til å bedømme noen? Kunne for eksempel borgere/byboere dømme mamelukkens mot og feighet i en slik grad at det betydde noe, eller var slikt overlatt til mamelukkens likemenn og overordnede?

For en mamelukk som begår modige handlinger i krig var det nok først og fremst de andre mamelukkene som kunne bevitne hendelsene og fortelle de videre, men i visse situasjoner kunne også høyerestående emirer og vanlige folk bevitne gjerninger på slagmarken og slikt viderefortelle historien og spre ryktet om krigerens gode eller dårlige mot.⁷¹ Det er i alle fall sikkert at beærelser fra høyerestående personer som Sultanen selv var av langt større verdi og i mye større grad stand til å påvirke opinionen blant undersåttene hans. En *Robe of Honor* gitt av en sultan var et fysisk og svært synlig bevis ovenfor omverdenen om at sultanen satte særdeles pris på den betydningsfulle og de modige evnene til vedkommende. I sammenligning til denne tyngden en sultan eller atabeg ord hadde ville rykter spredt blant laverestående folk ha liten eller ingen betydning.

Denne mekanikken om rykter og belønninger for modige dåder vil til en viss grad også gå andre veien med hensyn til feige og æreløse handlinger på slagmarken. Rykter som ble spredd fra de som bevitner selve hendelsen og påfølgende konsekvenser for vedkommendes ære ville ha blitt desto hardere jo høyere rang de som refs vedkommende var. Det skal være nevnt at bæring eller refs fra høyerestående ikke nødvendigvis opphever en negativ eller en positiv status hos de på lavere rang. For eksempel når Sultan ibn Munqidh anklaget og refset den store krigeren Jum'a for feighet i strid da det (i følge Usama) for de andre vitnene var åpenbart at det bare hadde vært snakk om forsvarlig forsiktighet fra Jum'as side.⁷²

Som nevnt i hypotesen ovenfor mener jeg at det er et visst grunnlag til å tro at det var en type æreskode som skulle formane og/eller tvinge mamelukkene til å vise tilstrekkelig mot for å fungere i livsfarlig kamp. Jeg mener også at ville hatt vært to synsvinkler og interesse-sider for å skape en slik æreskode rundt mot og feighet. På den ene siden var mamelukkens eiere, emirer eller sultaner, være helt avhengig av at de kunne stole på at krigernes mot og disiplin ville holde stand slik at de kunne fungere i krigene de ble sendt ut i. Kommandørene hadde derfor et rent praktisk militær grunnlag til å skape slike oppfordringer for mamelukkene til å vise mot i kamp. Siden

71 Cobb 2008, s 79.

72 Cobb 2008, s. 75-76.

mamelukkene på sin side var helt avhengig av sine emirer for lønninger, privilegier og forfremminger hadde de nok gyldig grunn til å følge deres retningslinjer om å møte farene (tilsynelatende) uten frykt.

Men kanskje vel så viktig for mamelukkenes æresfølelse ovenfor deres egne og andres mot i strid ville vært deres avhengighet av at deres krigerbrødre ikke sviktet hverandre når de sloss sammen på feltet. Et kompani av mamelukker var i stor grad avhengig av hverandres hjelp for å fungere optimalt i kamp, både når det gjaldt å utføre koordinerte angrep mot fienden, hjelpe kamerater i nød eller for å beskytte hverandre under tilbaketrekninger.⁷³ En mamelukk som nølte eller flyktet i frykt fra slagfeltet ville ikke bare ha sviktet sin plikt ovenfor sin herre, men han ville også ha sviktet sine krigerbrødre som var så avhengig av at alle gjorde sin risikable rolle for å hjelpe og beskytte hverandre.

En mamelukk som forsaker sine venner på slagfeltet i frykt for sitt eget liv ville derfor med rette kunne miste sin respekt og bli foraktet av de som han skulle ha kjempet sammen med. Jeg påstår derfor at en slik æreskode ville vært godt kjent blant de aller fleste mamelukker slik at ingen skulle kunne tro at de kunne svikte sine kamerater på slagfeltet uten at det ville fått betydelige konsekvenser for deres ære og respekt. Mamelukkenes æreskode for mot ville derfor vært knyttet opp til både sine kamerater og til sine herrer med det formål å avskrekke dem fra feige, og dermed farlige, handlinger i kamp. Det var nok heller ikke bare de militære delene av samfunnet som ville miste respekten for de som viste seg uholdbare ovenfor denne æreskoden, også de sivile i det krigsherjede 1100-tallets Syria ser ut til å være tilstrekkelig klar over hva som skulle forventes av krigernes mot og de var i godt stand til å rakke ned på krigere som av vitne eller rykte hadde vist seg å være feige.⁷⁴ De sivile sin interesse av å ha modige mamelukker rundt seg må selvsagt sees i sammenheng med at mamelukkene var de eneste profesjonelle soldatene i 100-tallets Syria og at det dermed ville være mamelukkene som var de eneste til å beskytte sivilistene mot angrep og plyndringer fra fiendens hærstyrker.

Man forbinder gjerne ordet "mot" med noe positivt og at det å mestre sin frykt nesten alltid er et godt personlighetstrekk. Men en modig handling bør helst bli gjort for å utføre noe verdig, noe som gagner seg selv eller de rundt vedkommende, for at det skal positiv verdi. For alle handlinger som utføres i sammenheng med å overvinne sin frykt trenger ikke nødvendigvis å ha en positivt verdi i øynene til samfunnet som dømmer. Et eksempel kan være å mestre sin frykt i situasjoner der det

⁷³ Cobb 2008, s. 51-51, 68, 71, 73, 104.

⁷⁴ Cobb 2008, s. 79, 136.

var sosialt forventet at man skulle handle uten å vise frykt. En soldat som drar i krig med påfølgende trusler og farer får ikke nødvendigvis noen ekstra respekt fra samfunnet fordi det minimumet av mot som en soldaten generelt måtte utvise for å fungere i strid var sjeldent ikke annet enn hva som samfunnet forventer av hans sosiale rolle som soldat. For at en *mamelukk* skulle æres for sitt mot var vedkommende derfor nødt til å utvise mot gjennom handlinger og holdninger som betydelig overgikk de normale sosiale forventningene.

Et annet eksempel på fruktløst mot er når noen har utført handlinger som i utgangspunktet ville bli oppfattet som modig, men som ikke endte opp med å gi noen positive resultater eller som ikke *kunne* gi gode resultater. Slike modige handlinger ville som regel blitt ansett som fåfengt eller overmodig og slike handlinger er det sjeldent mye respekt og ære å høste av, spesielt om det fantes andre, bedre alternativ. Å sende et lite kompani *mamelukker* mot en fullstendig overlegen fiende når man i stedet kunne ventet på forsterkninger og derfor tape vil ikke være en modig handling ved å møte overmakt, men var heller en overmodig og klanderverdig handling gjort ut av feilbedømmelse og mangel på erfaring.⁷⁵ I følge Usama var det farlig å stole for mye på sitt eget mot fordi slikt kunne lede deg inn i uovervinnelige situasjoner.⁷⁶

Visse situasjoner vil selvsagt være unntak til en slik påstand om fåfengt modige handlinger. Som nevnt kan en i utgangspunkt overmodig handling variere mellom å være en positivt eller en negativt handling i forhold til hvilke valgmuligheter vedkommende hadde å velge i mellom. Gjorde man en modig, men fåfengt handling når det fantes andre og bedre alternative måter å løse situasjonen på kunne man generelt si at det var et dårlig valg og at det trolig ikke vil bli ansett som noe positivt av de som dømmer. Om man derimot sto i en slik posisjon at det ikke finnes noen gode alternativer for å løse situasjonen kunne det ha vært mer positivt ansett å vise mot kun for motet sin skyld, som å kjempe en "famous last stand" i situasjoner hvor døden uansett var det eneste alternativet.⁷⁷ Slik mener jeg at selv tilsynelatende fåfengte og overmodige handlinger kunne ære og respekt til en *mamelukk*, selv om æresbevisningene da ofte ble gitt posthumt.

Til syvende og sist var det uansett samfunnet rundt som etter sine skikker og kultur avgjorde om hvorvidt modige og overmodige handling var positive og verdifulle. Og samfunnet var igjen avhengig av at det fantes tilskuere og vitner som hadde av interesse å melde hendelsene videre. Dermed var alle heroiske dåder, heltemot og andre hendelser som kunne gi *mamelukkene* enorm

75 Cobb 2008, s. 165, 168.

76 Cobb 2008, s. 68.

77 Cobb 2008, s. 104.; Richards 2001, s. 92, 144, 171.

respekt og ære avhengig av at noen ville være i stand til å fortelle om det. Som med alt annet fantes det flere oppfatninger av samme hendelse, ikke minst betydningsfullt av disse er den oppfatningen som fienden opplever. Selv om ingen av ens egne venner var til stede for å bevitne dine dåder så var i hvertfall fienden man kjempet mot svært klar over vedkommendes ubøyelige mot og krigsvilje. På 1100-tallets Syrias slagmarker var man stadig i små og store treffinger og det var ikke uvanlig at fienden vill bite seg i merke spesielt modige, og dermed farlige, motstandere. Hva var vel et bedre bevis for en mamelukks mot enn at selv fienden ga uttrykk for lovprisninger. En fiendes lovprisninger ville som regel også vært å regne som mer ektefølt ettersom som man sjeldent ellers har grunn til å gi rose de man skal kjempe imot på liv og død. Også utifra kildene ser det ut til at bare de absolutt ypperste mamelukkene som fikk æren ved at fienden priset dem.⁷⁸ Beskrivelsen til en av Saladins personlige mamelukker, Ayaz the Tall, er et godt eksempel på en slik ekstrem respekt fra både venner og fiender:

"(...) His bravery became widely known in both armies, since he had had many encounters which gave credence to the tales of the ancients. It reached the point that, when the Franks recognised him anywhere, they avoided him."⁷⁹

Slike krigere ville ha vært uvurderlige for en emir å ha i sin *'askar*. Selv om fiendenes reaksjoner trolig har blitt pyntet på av biografen Shaddad så hadde nok et slikt rykte mye å si for moralen til de mamelukkene som kjempet sammen med han. Ayaz sine evner som kriger skal visst også ha blitt nevnt i en anonym krønike om kong Richards korstog hvor han ble navngitt som den store Aias Estog.⁸⁰ Det virker derfor rimelig overbevisende at det kunne eksistere slik kriger-respekt på tvers av språk og fiendskap, da forfattere fra begge sider beskriver lignende affærer.

I ytterst få tilfeller kunne det også hende at hverken venner eller fiender var til stede for å bevitne heltemot. Usama forteller om hvordan en svært modig og uselvvisk kriger fra Shayzars *'askar* ved navn Faris the Kurd som vant mye respekt ved å kjempe hardt uansett hvor håpløst det måtte se ut. Under en plyndringstokt i fiendtlig land hadde Faris forlatt leiren for å speide oppe på en høy ås. Der skulle han ha møtt en frankisk ridder som også var ute for å speide. Deretter forteller Usama om hvordan Faris og den frankiske ridder braste sammen med lansene sine, helt alene på toppen av åsen der ingen kunne se dem, og drepte hverandre på likt mens hestene deres fortsatte å sloss.

Fraværet av vitner stiller tvil ved Usamas beskrivelser av denne kampen. Det er mulig at

78 Cobb 2008, s. 79.; Richards 2001, s. 92, 107, 144, 171.

79 Richards 2001, s. 171.

80 Nicolle 1994, s. 28-29.

beretningen ble tolket utifra sporene de fant oppe på åsen dagen etter, men jeg anser det som mer sannsynlig at Usama i det minste valgte å pynte på Faris' død, om ikke alt var oppfunnet, for å ære han for de modige gjerningene han ble så kjent for i løpet av sitt liv. Også i andre tilfeller der en mamelukk-helt faller midt blant fienden er det mye tvil om sannheten i det som blir beskrevet av hans siste øyeblikk. Det ser derfor ut til at høyt respekterte mamelukker av og til fikk korte, men svært positive nekrologer skrevet om hans fall som en siste æresbevisning fra de som respekterte han. En slik bæringen er ikke til å undervurderes; Ayaz fikk sitt navn skrevet inn i en av Saladins egne biografier.

2.2. Feighet; antitesen av mot

På samme måte som motet var den viktigste dyden for en mamelukk, var feighet det mest katastrofale svakheten man kunne ha. Profesjonen som soldat krevde at mamelukkene måtte ha en viss grad av mot for å være i stand til å kjempe i krig. Det vanskelig å tenke seg at det fantes mange genuint feige mamelukker siden hele den lange prosessen med å skape en mamelukk handlet om å velge ut og forsterke de viktigste dydene, slik som mot, helt fra de ble plukket ut fra slavemarkeder i sentral-Asia til de ble ferdig "utdannet" som soldat hos sin emir i Syria. Uansett hvor mye trening og vilje man innehar, var man ikke garantert til å alltid være i stand til å sperre ut primære overlevelsesinstinkter: "a man's soul will always shudder at such dangers and loathe them."⁸¹ Å flykte fra dødsfarer er for de fleste bare sunn fornuft, men for profesjonelle krigere som mamelukkene ville det stride imot alle deres oppgaver og idealer. Selv om mamelukkene på det jevne kunne være solide, djerne soldater var det alltid muligheter for at instinkter og fornuft kunne få en til å begå tilsynelatende feige handlinger i situasjoner der de kunne gjort bedre. I dette kapittelet vil jeg vise hvordan handlinger som brøt med den sosiale og militære forventningen om å vise mot i krig og fred skadet en mamelukks ære og respekt. I tillegg vil jeg se på hvordan æresmekanikken kunne fungere i forhold til å gjenopprette ære tapt i overmot og feighet og i hvilken grad dette i det hele tatt var mulig.

Konseptet feighet kan typisk illustreres med handlinger som noen ikke greier å utføre på grunn av at man feiler i å mestre en frykt eller følelse som man sosialt- og kulturelt sett var forventet å mestre. Slik for mot mener jeg at det kan skjelnes mellom forskjellige grader av feighet, en gradering som vil variere etter risikoen for liv og de sosiale/kulturelle forventningene om hvilken frykt som skal mestres. Litt som med overmot blir det en slags balanse mellom fornuft og sjanser, noe som gjør at

81 Cobb 2008, s. 98.

det i visse tilfeller var godtatt å flykte eller holde seg tilbake. Til mamelukkene derimot var det som nevnt mye større forventninger om å holde sinnet sitt under kontroll. Det var først og fremst mamelukkernes mot og disiplin i møtet med fienden som virkelig satte de over andre typer krigere i det militære hierarkiet.⁸²

Feigheten som en svakhet i personligheten eller som enkelttilfeller der motet svikter, manifesterer seg som oftest i såkalte feige handlinger. For mamelukkene som var så avhengig av å holde en modig vilje i møte mot krigsfarene kunne det være nok med én feig handling for at man skulle få skråblikk fra resten av samfunnet. Å flykte fra farer man ellers burde vært i stand til å takle av ingen annen grunn enn av frykt, ble i de fleste tilfeller ansett som feigt og æreløst av samfunnet. Ingen var derimot heller tjent med at man kastet vekk livet for ingenting, og i tilfeller da ingen modige handlinger kunne ha brakt noe godt med seg var som regel flukten å betrakte som et nødvendig onde.⁸³ Forskjellen mellom æreløs flukt og fornuftig tilbaketrekking kunne ofte være uklar og balansen mellom frykt for eget liv og tilbaketrekking på grunn av kalkulert risiko kan ha vært vanskelig å bedømme. Samfunnet som eventuelt dømmer rettmessigheten av en slik flukt ville i tillegg besitte en viss etterpåklokskap som var svært vanskelig å forutse for de som befant seg midt i situasjonen.⁸⁴ For en mamelukk i krig ville nok dilemmaet i en avgjørelse for en rettmessig eller feig flukt være svært reell og være til stede på flere nivåer, både taktisk som del av en hær, et kompani eller individuelt som en kriger i nærkamp-situasjoner.⁸⁵

Det er igjen Usamas gjengivelser om den store krigeren Jum'a al-Numayri fra Shayzars *'askar* som gir de beste eksemplene. Jum'a blir til stadighet beskrevet av Usama som arketyper på en overmåte modig og dyktig person, og som også lå høyt oppe i den kompetitive æres-gruppen. Jum'a var den krigeren som med en halv lanse stående ut gjennom låret planla å storme åtte fiendtlige riddere egenhendig (og det må nevnes at Usamas beskrivelser av kamp og skader i høy grad er å betrakte som svært naturtro).⁸⁶ Det er på grunn av Jumas bakgrunn som en svært dyktig kriger, at Usama bruker han i anekdotene om feighet, og dermed skaper en enda større effekt når den opphøyde Jum'a selv blir anklaget for frykt.

Gjennom tre etterfølgende anekdoter gir Usama innsikt i problematikken rundt det å bedømme

82 Cobb 2008, s. 25.; Richards 2001, s. 220.; Hillenbrand 1999, s. 443.; Gibb 1932, s. 36-37.

83 Cobb 2008, s. 50.

84 Cobb 2008, s. 75.

85 Richards 2001, s. 94, 225.; Cobb 2008, s. 87.

86 Cobb 2008, s. 69.

æreløs flukt versus taktisk tilbaketrekking. Under en trefning med en frankisk fortropp skjedde det at Jum'a sønn Mahmud med rette trakk seg tilbake fra den overlegne, men da Usama kalte han til seg for å gjøre motangrep fulgte han ikke ordren, men fortsatte tilbaketrekningen. Usama fortsetter deretter med å beskrive møtet med fienden blant hager og ruiner og påfølgende halsbrekkende kavaleridueller på høyde med moderne biljakt-scener. Etter slaget kom omsider Jum'a bort til Usama for å beklage på vegne av hans sønn Mahmud; "That dog fled from your side!".⁸⁷ Usama svarte nærmest nonchalant, slik han hadde for vane, og prøvde å bagatellisere hendelsen, noe som sjokkerte Jum'a. Usama fulgte så opp med fortelle Jum'a at selv en så modig kriger som han var, så ville det komme en gang da han ville flykte fra siden hans. Jum'a ble forståelig nok ytterligere opprørt over at Usamas påstander og med det ytrer han det som var kjernen av idealene og kulturen blant mamelukkene:

"It shames me to think of it!" he replied. 'By God, my death would be easier for me to bear than fleeing from you'"⁸⁸

Det er nettopp denne tankerekken som mamelukkene ideelt skulle ha og som emirer og sultaner prøvde å legge opp til gjennom æreskoder og opplæring; døden var bedre enn skammen i å flykte. Døden var helt klart en velkjent og absolutt realitet for mamelukker på slagmarken, så Jum'a kom ikke med tomme fraser, men heller idealet i en æreskode han selv kjente så altfor godt. Selv det å flykte fra andre mamelukker i nød var en ting, men det å flykte fra sin egen emirs side (eller emirens sønn, som Usama) må ha vært absolutt katastrofalt i forhold til den respekten man skyldte de med høyere militær-rang i følge den vertikale æresmodellen.⁸⁹ Jum'a var som nevnt regnet (av Usama) som den ypperste og mest respekterte krigeren i den krigs-herdete Shayzariske '*askar*-en. For Jum'a sin del gjorde hans ypperlige rykte at han hadde mye mer å risikere ved feige handlinger enn andre krigere. Skulle hans bilde som den modigste krigeren breste under uheldige handlinger ville han mistet mye av den respekten han hadde brukt hele livet sitt på å bygge opp og ikke minst risikere refs og degradering fra sin emir.

Det endte ikke uventet med det som Usama hadde forutsett; at Jum'a flyktet fra Usamas side. Det var ikke merkelig at forfatteren skriver til fordel for seg selv og det er ikke usannsynlig at deler av denne anekdoten ble konstruert for at Usama skulle vise at selv en så modig som Jum'a kunne flykte fra strid mens han selv ble stående. Konstruert eller virkelig kan anekdoten der Jum'a flyktet gi en

87 Cobb 2008, s. 73.

88 Cobb 2008, s. 74.

89 Stewart 1994, s. 59-60.

pekepinn på hvordan en mamelukk ville ha taklet en lignende situasjon. Det endte med at Usama, Jum'a og et par andre krigere måtte vade over en elv mens de ble beskyttet fra en bygning på andre siden. Flere av hestene deres ble truffet av piler og døde på vei over vadestedet og flere ble nødt til å snu halvveis over. Det var da Jum'a forlot Usamas side for å trekke seg tilbake over vadestedet, på tross av at både han og hesten hans var uskadd. Etter trefningen konfronterte Usama Jum'a med at han hadde flyktet fra hans side akkurat som Usama hadde forutsett. Jum'a unnskyldte seg med at det var hesten hans, som han var svært glad i, som han hadde vært redd for og ikke noe annet.⁹⁰

Delen der Jum'a ber om tilgivelse for sin tidligere flukt er dessverre veldig kortfattet, men man kan likevel få noe interessant ut av det. Først og fremst var det at man ikke skulle frykte for sin egen undergang, men kjempe med et uselvisk mot. Å trekke seg tilbake i frykt for andre, og helst av viktigere årsaker, ser ut til å i det minste formilde omstendighetene. Om kanskje ikke livet til ens favoritthest var en tungtveiende nok grunn til å trekke seg tilbake, så taler mye for at det var et poeng å beskytte sitt rykte for mot ved å prioritere andre grunner foran sitt eget liv. Siden det da er selveste Jum'a som prøvde å unnskyldte sin mangel på å presse fremover kan det vise at det fantes et visst grunnlag for at slike uselviske handlinger kunne lindre skammen og refsen. Om Jum'a istedet for å redde hesten sin for eksempel hadde trukket seg fra striden for å redde en emir så vil det trolig ha veid opp for flukten. En mamelukk var til syvende og sist en tjener og hans oppgave var å uselvisk beskytte de som var av større verdi enn seg selv.

Usama beskriver også et par andre scenarioer om feighet og anklagelse om feighet, og jeg har valgt å presentere disse siden de spesielt fokuserer på tilskuernes reaksjoner på hendelsene. Begge hendelsene ble lagt til frankiske beleiringer av Shayzars hvor tilskuerne, både sivile, militære og emirene selv, kunne bivåne hendelsene fra Shayzars tårn og murer.

I den første anekdoten sto Usama og hans onkel Sultan i festningens tårn mens de så to frankiske riddere ri ut av leiren sin for å fange en sivilist og hans dyr som gikk langsmed en landsby et godt stykke unna selve festningen. Tjue av Shayzars mamelukker var der ute for å beite med hestene sine, men de var uten våpen og turte ikke angripe de to bevæpnede frankiske ridderne. Sultan ble forarget over at de ikke gjorde noe, men så dukket plutselig Jum'a opp i full utrustning og red i retningen av de frankiske ridderne og fangen deres. Oppe i tårnet sa Sultan entusiastisk "watch now and see what he [Jum'a] can do!".⁹¹ Men da Jum'a stoppet opp et stykke vekk fra frankerne tok

⁹⁰ Cobb 2008, s. 74.

⁹¹ Cobb 2008, s. 75.

Sultan det som et tegn på feighet fra Jum'a og ropte ut at dette var mytteri. Det viste seg til slutt at Jum'a bare så seg om etter bakhold før han reddet fangen og jagde de frankiske ridderne tilbake til leiren deres, men tross dette nektet Sultan å godta noen som helst forklaring for hvorfor Jum'a hadde stoppet opp og ble heller ikke blidere av unnskyldningene hans.

Under en annen beleiring av Shayzar ble fire navngitte mamelukker angrepet av en berømt frankisk ridder ved navn Badrahu. Disse fire mamelukkene flyktet for den enslige Badrahu og trakk seg tilbake til Shayzars festning. Alt dette hadde foregått mens hele Shayzars befolkning og en god del av garnisonen hadde stått på murene og bivånet hvordan de hadde flyktet fire fra én og da mamelukkene kom inn gjennom porten til festningen ble "their shame made public."⁹² Sivile såvel som andre mamelukker pepret dem med fornærmelser for at de hadde flyktet mens de var i overtall. Når selv sivile med rette kunne harselere og belære slike elite-kavalerister, så hadde deres ære og respekt sunket katastrofalt lavt og med så mange vitner tilstedet var det lite de kunne gjøre for å forsvare sine handlinger slik som Jum'a gjorde for Sultan.

Som med bæring for modige handlinger var også (ekstern) skam for feige handlinger avhengig av at det var vitner til stede og i det sammenhengen kunne det ikke finnes noe verre sted for en mamelukk å vise feighet (eller udugelighet) enn der hele hjembyen, deres med-soldater og emirer hadde tilskuerplass. Som med Jum'a ble deres handlinger dømt direkte og med en synsvinkel som mamelukkene selv ikke hadde tilgang til. For mamelukker som kjempet foran sine festninger var det best å gjøre sitt ypperste og presse seg selv mer enn vanlig, i frykt for at deres udåder ville skitne til deres rykte i lang tid fremover.

I sammenheng med naturens underverk går Usama også inn på temaet om irrasjonell frykt og om hvordan ellers krigere med uklanderlig mot kunne være redd for ufarlige ting. Sultan og de svært modige Shayzarske mamelukkene Sunduq og Lu'lu hadde alle fobier, Sunduq og Lu'lu for slanger og Sultan for mus. Sunduq var for eksempel så vettskremt av slanger at han måtte få kona til å drepe de for han. En gang ble han konfrontert for fobien sin og spurte om han ikke var skamfull for den latterlige redselen. Sunduq svarte med at det ikke noe rart med det, for "in Homs there is a brave man, a hero's hero, who is scared to death of mice," og mente Sultan.⁹³ Sultan, som også var tilstedet, forbannet så Sunduq i sterke ordlag. Det finnes aspekter ved mamelukkernes æreskoden man kan hente ut i fra dette eksempelet. For krigere på denne tiden fantes mange ting å være redd

92 Cobb 2008, s. 79.

93 Cobb 2008, s. 154.

for, både rasjonelle eller irrasjonelle, men enkelte ting var viktigere enn andre å ikke være redd for. Mamelukkernes primære rolle var å fungere i strid og så lenge de hadde det motet som trengtes for å gjennomføre dette var det ikke grunn til alvorlige bekymringer. Men siden motet i sin helhet var såpass viktig for mamelukkene er det klart at selv slikt som fobier og andre frykter som ikke tilknyttet kampevnen var til skam for vedkommende, bare mindre skamfullt enn å være feig eller udugelig kamp. Visse ting var viktigere å være modig i enn andre og mot innen dette var godt i stand til å bleke ut skammen fra mindre viktige frykter. Derfor er det etter min mening godt mulig at en mamelukk kunne ha hatt vannskrekk, men samtidig fungere som en respektert kriger fordi dypt vann sjeldent hadde noe å gjøre med pliktene hans. Funksjonen til en æreskode var å skjelne mellom typer av atferd og sette grenser for hva som skulle og hva som ikke skulle gjøres. Mens det å vise feighet ovenfor en underlegen fiende kunne gi mamelukker fornærmelser og refs fra overordnede så vel som sivilister, så førte fobier for dagligdagse småting sjeldent til mer enn sarkastiske kommentarer og spøker, så lenge man hadde mot der det virkelig trengtes.

Den mest oppsiktsvekkende historien om feighet og den kanskje mest fargerike refsen som Usama kunne fortelle om skjedde i år 1114, da Usama var i sitt tjuende år. Medlemmer fra den ekstreme sekten nizari isma'ili (også kalt assasinere: spesialisert på å myrde de de mente var urettmessige herskere, som inkluderte de aller fleste) forsøkte å kuppe Shayzars festning mens emirene med hele deres *'askar* var på marsj mot frankisk territorium. Isma'ili-ene hadde kommet seg inn i festningen og angrepet og plyndret det de fant. En av Usamas fettere ved navn Shabib befant seg også inne i festningen da angrepet startet, men da han uforvarende møtte den bevæpnede lederen for isma'ili-gruppen inne i festningen ble Shabib fortalt at isma'ili-ene allerede hadde tatt kontroll over festningen og at det ikke var noe poeng i å stå imot. Lederen for gruppen ville ikke ta livet av Shabib, men ba han heller om å ta med seg det han eide og komme seg av gårde mens han ennå kunne. Shabib fulgte rådet til isma'ili-lederen og dro til sin onkel og tantes hus i festningen for å ta det han kunne fra tjenestefolkene deres. Mens han plyndret huset til sine slektninger kom det plutselig en person inn i rommet, kledd i brynje og hjelm, med skjold og sverd klart. Da personen tok av seg hjelmen viste det seg å være Shabibs tante, hun som bodde i huset han holdt på å plyndre, og hun hadde sammen med flere av Shayzars kvinner bevæpnet seg og satt i gang med å bekjempe isma'ili-ene som hadde angrepet festningen deres.⁹⁴ Hun konfronterte Shabib om hans intensjoner og fikk høre at han aktet å nytte kaoset til å komme seg unna med en god porsjon gods. Tanten nektet imidlertid Shabib å komme unna og refset han uforglemmelig hardt for hans svik og feighet:

94 Cobb 2008, s. 135-137.

"What a wicked thing you are doing! You would leave the daughters of your uncle and the rest of your household in the hands of these cotton-carders [et kallenavn for isma'ili-er] and just take off? What sort of life would you be living, brought to shame in the eyes of your family and fleeing from them? Get out there and fight for your family until you are killed in their midst! And may God do something to you, and do it again!"⁹⁵

Kuppforsøket mot Shayzar endte med at kvinnene, tjenestefolket (og trolig også Shabib) ringte varselklokkene og greide å holde stand i mot isma'ili-ene helt til emirene med deres *'askar* kom i full fart tilbake til festning og drepte de siste opprørerne. Kvinnene av Shayzar ble høyt priset mens Shabib trolig kunne vente seg hard refs fra onklene og resten av slekten. Shabibs skjebne i ettertid av hans feilslått svik av slekten bringer oss over på den siste delen av feighet og skam i mamelukkenes æreskultur; restitusjon.

Hvordan kunne noen som Shabib noen sinne gjenopprette sin respekt fra venner og familie, og hva skulle til for at mamelukker som feilet så absolutt med å vise mot i relativt ordinære situasjoner kunne gjenvinne sin egen og andres respekt? Dessverre sier kildene lite om dette og igjen er det Usama som har de beste ledetrådene. I de aller fleste tilfellene der Usama beskriver hvordan mamelukkene taper anseelse for feige handlinger gir han som oftest en kort setning om hvordan det gikk med dem i ettertid. Det ser ut til at alle de utskjelte krigerne tok til seg refsen og dermed herdet hjertet sitt i møte med nye farer som krevde stort mot. Både de fire mamelukkene som ble jaget den frankiske Badrahu og Shabib vokste ut fra hendelsene og oppbygde seg et nivå av mot som de aldri tidligere hadde søkt.⁹⁶ Denne gjenoppbygningen av feilende personer kan selvsagt også ha vært farget av at Usama kjente personene det var snakk om og ikke ville gi dem et dårlig etterminne. Moralen utifra mamelukkenes æreskode, skal vi tro Usama, var at refs og skam var viktige verktøy til å gjenoppbygge feilede mamelukker til et akseptabelt nivå. Hard behandling og lav toleranse for slike katastrofale dyd-mangler skulle herde svake ledd i en *'askar* og holde de på et akseptabelt nivå.

95 Cobb 2008, s. 136.

96 Cobb 2008, s. 79, 136.

Del 3: Ferdigheter og konkurranse

*"Stay here and I'll show you what I could do with them."*⁹⁷

I denne delen av oppgaven vil jeg ta for meg om hvordan mamelukkernes ferdigheter i krigskunst og deres dåder på slagmarken kunne styrke deres ære og rykte blant andre krigere, deres overordnede og den sivile befolkningen. Jeg vil også se på hvordan jakten på ære og godt rykte kunne få mamelukker og andre krigere til å inngå i en intern konkurranse om å utføre heltmodige dåder. For profesjonelle heltids-soldater som mamelukkene er det naturlig å tenke seg at de, og deres overordnede, visste å sette ekstra stor pris på soldater som viste eksepsjonelt gode ferdigheter i kamp. Etterhvert som en soldat fikk flere og flere stordåder bak seg så ville også soldatens gode rykte og ære vokse seg større.

Politikeren Nizam al-Mulk priset også verdien av de voldsomme ferdighetene en veteranarmé av mamelukker kunne stille opp med. I sin bok med råd til herskere forklarer han hvordan en armé som hadde overvunnet fienden i åpen strid minst to ganger var av like stor verdi som en ti ganger så stor hær av uerfarne soldater: "(..) no force will ever again be able to oppose the triumphant army and all the armies of neighbouring countries will fear the king and submit to him."⁹⁸

Det er naturlig å forestille seg at det måtte ha betydd mye for en mamelukk å få ekstra mye respekt for sine ferdigheter i den profesjonen som var hele livet hans. I tillegg til den æren som lå i å være en av de beste innen sitt felt ville også et godt rykte gitt større muligheter for å bli anerkjent av både emirer og sultaner med påfølgende bæring og privilegier. Denne prestisjefulle æren og berømmelsen som ble tildelt de dyktigere av krigerne var selvsagt ettertraktet av de fleste mamelukker med evne og ambisjoner.⁹⁹ Siden det ikke var mulig for alle krigere å være "best" ble det skapt en konkurransekultur blant mamelukkene der det gjaldt å vise seg ovenfor sine medsoldatene og sine overordnede om hvem som var den mest dyktige og heltmodige av krigerne og dermed fortjene ekstra ære og respekt.

Min grunnleggende hypotese for denne delen av oppgaven er at livet som profesjonell soldat i et land i krig ga mamelukkene, og samfunnet rundt, grunn til å støtte og applaudere sine beste og mest erfarne krigerne. Den store æren som ventet for de mest utpregede mamelukkene lokket ambisiøse

⁹⁷ Cobb 2008, s. 69.

⁹⁸ Darke 1978, s. 101.

⁹⁹ Cobb 2008, s. 69, 78, 158, 178.

mamelukker til å kjempe ekstra godt og ta ekstra sjanser i håp om å bli verdsatt for deres ferdigheter og dåder. Denne ferdighets- og heldedåd-konkurransen ble som regel verdsatt av mamelukkenes emirer og sultaner som gjerne oppmuntret til dette æres-jaget med for eksempel *Robes of Honor* og andre privilegier i håp om å få mer effektive soldater.¹⁰⁰

Som vi skal se har Usama en rekke anekdoter der han priser ferdighetene og heldedådene som utføres av enkeltpersoner både i krig og fred. En av klareste poengene angående dette kommer frem i en diskusjon Usama har med sin far om hvor betydningsfull verdien til en god/dyktig person virkelig er:

"Every good member of a given species can always find its equivalent value in bad members of the same species. (...) The only exception is the sons of Adam, for, truly, one thousand bad men will never be worth the same as one good man."¹⁰¹

3.1. Bakgrunn og generelle trekk ved ferdigheter og konkurranse.

Her skal jeg først presentere bakgrunnen og de generelle trekkene ved ferdigheter og dåder som en kilde til ære og respekt, samt hva forfatterne av kildene selv forteller om ære i sammenheng med ferdigheter og konkurranse. Jeg vil også vise eksempler på hvilke ferdigheter og dåder som var essensielle for en profesjonell soldat og mamelukk på 1100-tallet. Etter å ha presentert bakgrunnen for mamelukkenes muligheter for gode ferdigheter og stordåder vil jeg gå nærmere innpå æresmekanikkene og ikke minst mekanikkene i konkurranse-kulturen som ble dannet av mamelukkernes ønske om å hevde seg over andre mamelukker og riddere. Igjen kommer jeg til å støtte meg på Stewarts definisjoner og skisser av æres-grupperinger som et grunnlag for å få en forståelse av æres-kulturen rundt mamelukkene. Innledningsvis kommer jeg også til å ta opp de forskjellige fordelene og ulempene som dukker opp sammen med lav eller høy ære vunnet ved ferdigheter og dåder.

Slik det har blitt vist i den forrige delen er det tydelig at motet var den viktigste og mest verdsatte evnene til en kriger og at det motet var selve grunnlaget for alle av krigerens heldedåder. Men det kreves mer enn mot for å bli en navngjeten kriger. Selv om en modig handling gjerne kan være svært prisverdig i seg selv vil handlingen ofte virke fåfengt eller rett og slett dumdristig om den

¹⁰⁰Darke 1978, s. 101.

¹⁰¹Cobb 2008, s. 91.

modige handlingen ikke i tillegg gir suksess av en viss nytteverdi. Usama forteller i Kitab al-I'tibar at man ikke burde legge for mye vekt på sitt eget eller andres mot, for den slags hovmod kunne føre til uønskede hendelser som handlinger i ugjennomtenkte situasjoner og unødvendige tap ved overmodige angrep.¹⁰² Motet er med andre ord ikke den eneste faktoren en god mamelukk må kunne mestre; en god mamelukk må også besitte ferdighetene til å utnytte de mulighetene som et fryktløst person kan utføre på en farefull slagmark. En kriger som besitter utmerkede ferdigheter i krigskunst og som i tillegg besitter motet til å bruke disse ferdighetene under truende omstendigheter ville ha vært i stand til å utføre heltedåder som både andre krigere, generaler og sivile høylytt ville beundre, belønne og ikke minst, misunne.

Av kildene er det Usama som i særlig grad beskriver ferdighetene i detalj og prise disse. De andre kildene, som heller har en kortfattede krønike-skrivestil, er som sagt ikke like detaljert når det kommer til mamelukkenes ferdigheter, men når de først forteller om nevneverdige mamelukker og gjerningene betyr det gjerne at disse hendelsene må ha vært spesielt bemerkelsesverdige.

For en mamelukk i 1100-tallets krigsherjede Syria ville slike heltedåder som oftest være å finne på slagmarken i nærkamp med fiendens soldater, men også i roligere omgivelser som på jakt eller vakttjenester. Vi vil jo selvsagt være begrenset til de heltedådene som faktisk var av interesse for forfatterne av kildene, men de dådene som blir nedskrevet ville etter all sannsynlighet ha blitt oppfattet som ærefulle og heroiske i sin samtid siden forfatterne tross alt tok seg bryderiet med å skrive de ned. For eksempel måtte det ha vært en ubeskrivelig stor ære for en soldat å ha fått sitt navn og sine heroiske dåder skrevet ned i Sultan Saladins egen biografi. Samtidig må vi ikke utelukke at for eksempel Usama kunne finne på enkelte heroiske handlinger for å understreke et poeng, men sant eller usant vil beretningen likevel kunne fortelle noe om idealene rundt slike hendelser.

Blant de mange forskjellige typer heltedåder som har blitt belønnet med å bli skrevet ned er det kampen mot overmakten som oftest blir nevnt, heltmodige mamelukker som med sine evner og utholdenhet kjemper videre på tross av dårlige odds og/eller grusomme skader.¹⁰³ I tillegg til slike dåder er Usama glad i å gjengi og berømme eksepsjonelt gode sverdslag eller lansestøt han har opplevd selv eller kjenner ved rykte, han går til og med så lang som å berømme gode lansestøt gjort av frankerne mot hans egne menn.¹⁰⁴ En tredje heltedåd som ofte blir nevnt med prisninger i kildene

¹⁰²Cobb 2008, s. 68, 98, 165.

¹⁰³Richards 2001, s. 137. Cobb 2008, s. 109, 165.

¹⁰⁴Cobb 2008, s. 52, 59, 61-62, 128-131.

er de der én enkeltperson med kløkt, mot, ferdighet og initiativ greier å snu en håpløs situasjon, for eksempel en beleiring og dermed kunne sikre seieren.¹⁰⁵ Med mot, ferdigheter og en god dose flaks fantes det med andre ord mange muligheter for en mamelukk til å vinne ære og ry gjennom bemerkelsesverdige handlinger i krig.

Usama selv forklarer hvordan en kriger kunne bli presset av andres forventninger til å kunne utsette seg selv for fare i håp om å utføre nevneverdig dåder:

"(...), his ambition demands that he perform noteworthy deeds that his peers cannot accomplish."¹⁰⁶

Ut i fra det Usama beskriver ser det ut til at det var en generell forventning om at de mer kompetente mamelukker måtte gjøre sitt ytterste for å utføre dåder verdig sitt navn. Av samme grunn var det forventet at de beste mamelukkene skulle lede an et angrep, slik som når atabeg Zengis livvakt og mamelukk Ibn al-Ariq på eget initiativ stormet alene opp fiendens befestninger og var nær på å ofre sitt eget liv for å gi sine krigere overtaket.¹⁰⁷ I mer oversiktlige situasjoner ble de mest erfarne mamelukkene ofte håndplukket for å utføre viktige eller farefulle oppdrag. Også i mange andre situasjoner var det de høye forventningene til de respekterte mamelukkene som stadig vekket dem inn i nye og farlige situasjoner. På den måten var et ærefullt navn et tveegget sverd for mamelukkene.

Som nevnt var det visse grunnleggende ferdighetene som en mamelukk måtte ha for å utføre jobben sin og på det jevne bli akseptert som en fungerende kriger. Hvilke ferdigheter var det egentlig som ble regnet som prisverdige og nødvendige for en god mamelukk og kriger? Det har blitt skrevet en god del manuskripter og bøker som omhandler våpen, trening og militærteori for kavalerister i midtøsten Persia gjennom tidene, men denne litterære tradisjonen tok seg spesielt mye opp under Ayyubide- og Mamelukk-dynastiene på slutten og i etterkant av den perioden jeg behandler i denne oppgaven.¹⁰⁸ Selv om disse verkene først og fremst ble skrevet etter min periode er det skjellig grunn til å tro at forfatterne trakk erfaringer og tradisjoner fra tidligere tider, deriblant min egen periode. Man bør uansett være klar over faren ved at disse krigs-manualene ofte kunne basere seg på mye eldre taktiske bøker (så lang tilbake som klassisk gresk tid) og at de vel så gjerne kunne ha beskrevet forhold som var mer idealer enn virkelighet.¹⁰⁹ Er man derimot påpasselig med å

105Cobb 2008, s. 79-90.

106Cobb 2008, s. 168.

107Cobb 2008, s. 168-169.

108Hillenbrand 1999, s. 435.

109Hillenbrand 1999, s. 435, 438.

sammenligne manualene med andre skriftlige kilder og arkeologiske kilder kan man få vite en god del om treningene, idealene og utstyrskravene for mamelukkene på 1100-1200-tallet. De mest aktuelle militære manuskriptene fra denne perioden i denne oppgaven går under samlebetegnelsen *furusiyya*. Direkte oversatt betyr *furusiyya* "horsemanship" og en stor del av disse *furusiyya*-manualene understreker nettopp hvor viktig det var å mestre ridekunsten, både for hest og rytter, for å bli en dyktig soldat.¹¹⁰ Men *furusiyya*-manualene legger også stor vekt på andre ferdigheter og treninger en kavalerist måtte kunne mestre.

En slik *furusiyya*-manual fra 1300-tallet som høyst sannsynlig baserte seg på tidligere manuskripter var lagt opp på følgende måte:¹¹¹ introduksjonen presenterte og oppfordret til dydene som fantes i det å kjempe for Guds jihad og belønningene og æren ved martyrdom. Etter introduksjonen begynte avhandlingene om bruk, trening og produksjon av de forskjellige våpnene. Viktigst blant disse var ferdighetene med lanser, buen, stridsklubben og skjold, både til hest og til fots. I tillegg fantes det også avhandlinger og råd om å sloss med og mot ildvåpen (*naft*), beleiringsvåpen, samt kavaleritaktikker og generelle råd og tips for en soldat. *Furusiyya* inneholdt ikke bare informasjon på soldatnivå, men tok også for seg råd og tips for hvordan en general skulle organisere, betale og mobilisere en hærstyrke. Det hersker ikke bare tvil om hvorvidt disse manualene faktisk reflekterte virkelighetens krigsforhold, men man kan med rette stille spørsmål ved i hvilken grad disse manualene faktisk ble brukt eller lest for å trene mamelukkene den gang og tidligere perioder.¹¹² Uansett om disse manualene faktisk reflekterte virkeligheten vil de i det minste kunne vise oss noe om idealene og forventningene som kommandantene og samfunnet hadde til mamelukkens ferdigheter.

I tillegg til den viktige betydningen av en mamelukks ferdigheter i krigskunst finnes det også en annen faktor som har en viss betydning for en mamelukks evner i kamp, nemlig deres fysiske form. Det må ha vært en selvfølge for en mamelukk å ha vært i god fysisk form da det av hans profesjon var forventet at han skulle kunne sloss dagen lang ikledd tung stålrustning, ri i dagevis og svinge sverd og lanse til det ikke var flere fiender igjen. Fysiske attributter som styrke, utholdenhet, reaksjon, gode øyne og evnen til å tåle store smerter var nesten like grunnleggende for en krigers funksjon som mot og ferdighet. Sammen med mot og ferdighet var det forventet at alle mamelukker skulle ha et minimum av fysisk styrke, men akkurat som for mot og ferdigheter ville eksepsjonelle fysiske attributter være en kilde til ære og respekt. Jeg vil hevde at både mamelukkene og deres

110Hillenbrand 1999, s. 437-438, 446.

111Hillenbrand 1999, s. 437-438.

112Hillenbrand 1999, s. 438.

overordnede, som visste hvor viktig det var med styrke og andre fysiske attributter i krig, gjerne ga ekstra ære og respekt til personer med fysikk over det vanlige.¹¹³ Det kan også nevnes at frankeres fysiske idealbilde av en ridder, i følge Usama, var at de skulle være høye og tynne. Dette var tydeligvis ikke et idealbilde de delte med den syriske krigerkulturen siden Usama måtte 'opplyse' sine lesere om dette fenomenet i frankisk kultur.¹¹⁴ Å gi personer, spesielt krigere, ære for deres fysiske attributter var ikke en uvanlig ting og vi kan se de samme tendensene også blant middelalderens krigere i blant annet Tyskland.¹¹⁵

For en kriger som sto høyt i ære blant sine medsoldater og overkommanderende var det mye å hente av både sosial status, materielle goder og privilegier. Den slags ære og oppmerksomhet var gjerne tilgjengelig for en dyktig kriger som viste frem sine ferdigheter og vågemot i heroiske dåder på slagmarken.¹¹⁶ En emir eller general visste ofte å belønne sine beste krigere og de som hadde gjort spesielt imponerende bedrifter i løpet av slaget. Som sagt var disse æresbevisningene ettertraktet av flere grunner, men det bare de mest utpregede av kompanier eller krigere ville få den æren. Det var for eksempel ikke hensiktsmessig for en emir å gjøre alle til helter, dette ville bare motarbeide effekten av å heve de verdigste over de andre krigerne i æres-rang. Var alle krigerne like høyt ansett med krav på ære og respekt ville det ikke være noe poeng for krigerne å utøve dåder utover det forventede.

Det holdt med andre ord ikke bare med å utøve en heroisk dåd for å vinne spesiell ære og anerkjennelse, men man måtte også sørge for at denne gjerningen lå over gjennomsnittet for sine omgivelser for å bli lagt merke til. Det måtte nok mer til for å skille seg ut blant håndplukkede elitekrigerne som ble sendt ut i fortroppen av en stor hær enn det var for den jevne mamelukk i kamp mot røvere i et provinsielt emirat. Ikke minst måtte det vitner til for at ryktet til en heltedåd skulle spres og senere bæres. Dette kan i utgangspunktet synes rimelig, men man må uansett ikke overse hvor viktig tilskuernes rang og antall var for at en rykte om en god bedrift skulle spres. Personlig vitne for en hendelse er nesten alltid mer verdt enn potensielt upresise rykter. Således bør en kriger med ambisjoner om å vinne heder og ære ha vært ekstra aggressiv på mulighetene for å utføre heltedåder når det fantes mye tilskuere til stede.¹¹⁷ Selv for mindre ambisiøse krigere ville tilskuere være en ekstra pådriver for å kjempe bedre og modigere, om ikke annet enn for å

113Cobb 2008, s. 70, 117, 130, 158-159.;Richards 2001, s. 144, 137.

114Cobb 2008, s. 77.

115Stewart 2001, s. 34-35.

116Cobb 2008, s. 61-62, 64-65, 68, 169. Richards 2001, s. 61, 102, 107.

117Cobb 2008, s. 60, 61, 75-76, 78.

unnslippe vanære.¹¹⁸ Skal vi tro Usama var det flere slike tilfeller da frankerne hadde beleiret Shayzar og Shayzars 'askar red ut for å møte de frankiske ridderne ute på marken mens hele festningens garnison og sivile befolkning fulgte med på kampene. Med så mye oppmerksomhet rettet mot seg var det klart at enhver spesielt god eller dårlig handling i kampen ville bli dømt på stedet. De Shaizarske mamelukkene skal både ha blitt berømmet og utskjelt ut av både sivile og overordnede etter at ha deres gjerninger hadde blitt bivånet fra festningens murer. Også fiendtlige tilskuere kunne være med på å styrke en mamelukks rykte og ære i begge leirer, om ferdighetene var imponerende nok.¹¹⁹ En annen måte å få oppmerksomhet rundt sine dåder var å ta trofeer, som regel ved å ta med plyndringer, men noen tok også hodene til sine falne fiender som beviser på sine krigsferdigheter.¹²⁰

Det er dette jaget etter berømmelse gjennom dåder som gjerne kunne, og skulle, inspirere en kriger til å kjempe hardere og å ikke vike vekk fra farene.¹²¹ For å utføre dåder som var prisverdige krevde det ferdigheter og mot (og flaks) som ville skille seg fra den gjennomsnittlige krigeren.

Ambisjonene til å øve dåder som overgikk krigerbrødres evner og storverk på slagmarken førte også med seg et annet viktig aspekt av mamelukkenes æreskultur, nemlig konkurranse mellom rytterne. Også dette elementet i krigerkulturen blir fargerikt illustrert av Usama. I sine melankolske klagevers som Usama diktet i sin alderdom og tapende styrke beskriver han rivaliseringene som kunne finnes i striden:

"My concern was ever personal combat with my rivals" "I could never be staisfied with glory gained through ease, nor the highest rank granted without shattering swords and spears"¹²²

Denne konkurransen forekom som nevnt ofte som en slags kappestrid mellom individuelle krigere eller kompanier der man kjempet om å overgå de andre i dyktige, fruktbare handlinger på slagmarken. Dette foregikk som regel på grunnlaget av den militære æreskoden om å tilegne seg ekstra ære og respekt ved å vise frem sitt mot og sine ferdigheter ovenfor andre krigere og overordnede, gjerne i et visst håp om forfremmelser og offentlig bæring som *Robes of Honor*. På en annen side kunne det vel så gjerne være frykten for *skam* som var den underliggende grunnen for å anspore seg selv og presse sine ferdigheter i kamp. Det kunne også være en fare for å bli satt i et skamfullt lys om man mister soleklare muligheter for heder og ære gjennom inaktivitet, klossethet

118Cobb 2008, s. 75-76, 79-80.

119Cobb 2008, s. 52, 59, 74, 79-80.;Richards 2001, s. 92, 107, 171.

120Cobb 2008, s. 69, 89, 101, 128.

121Cobb 2008, s. 98, 168, 175.

122Cobb 2008, s. 175.

og andre mangler hos en kriger, mens andre krigere på feltet kjemper tappert og utøver store heldedåder.¹²³ Ingen profesjonell kriger kunne ha ønsket å få satt spørsmålsteget ved sine ferdigheter i sin profesjon, da dette utvilsomt ville vært et rask stopper for alle ambisjoner om forfremmelser og privilegier for en mamelukk.

Et annet ganske bemerkelsesverdig aspekt ved mamelukkenes konkurransekultur var hvordan også fiender, både muslimske og frankiske, kunne utfordre hverandre og ha respekt for hverandres ferdigheter på slagmarken. Det mest beskrivende eksempelet på dette er nok Usamas anekdote om hvordan Jum'a og en viss Badrahu/Pedro kjente til hverandres berømmelse som gode krigere og drømte om å møte hverandre på slagmarken.¹²⁴ Til slutt hadde Badrahu kommet til Shaizar som en del av en hær hvor han hadde kommet bort til forpost med shaizarske *'askar* for å spørre etter Jum'a ved navn. Det er, som vi skal se, mye som kan settes i tvil ved denne fortellingen til Usama, men det er mange andre eksempler på at krigere på begge sider kjente til hverandres rykter og la merke til gode og dårlige krigere blant fienden.¹²⁵ Det var som tidligere nevnt kampene mellom kavaleriet som avgjorde de aller fleste slag; ofte møttes de to sidenes kavalerister hverandre foran hærene hvor de kjempet lanse mot lanse.¹²⁶ I slike omstendigheter var det ikke bare nyttig å kjenne til de individuelle krigernes ferdigheter, men det var vel mye ære å hente ved å spidde ned en fiende som alle ens kamerater og generaler visste var en svært farlig og dyktig person. Slik kunne man øke sin ære som dyktig kriger ved å direkte utfordre en allerede anerkjent og dyktig ridder.

Det politiske miljøet i 1100-tallets Syria gjorde det kanskje enda enklere for prominente riddere og mamelukker fra begge sider å ta kontakt med hverandre om de ønsket det. Før Zengi og Saladin hadde samlet Syria under seg for å kjøre en samlet muslimsk motstand mot korsfarerne var landet splittet opp i små kristne og muslimske herredømmer og fyrstedømmer i et svært vekslende politisk kart hvor alliansene i blant strakk seg over kulturelle/religiøse grenser og frankere og tyrkere sloss på samme side.¹²⁷ Selv etter at Zengi og senere Saladin hadde samlet en felles front mot korsfarerne fantes det stadige våpenhviler hvor riddere og mamelukker kunne møtes under rimelig fredelige omgivelser.¹²⁸ Usama forteller om hvordan han fikk besøk av frankisk ridder til Shayzar som berømmet et fantastisk spydstøt Usama hadde gitt (samtidig som Usama også ga råd til leseren om hvordan man best skal holde og støte med en lanse). Det må også kjapt nevnes at Usama kanskje

123Cobb 2008, s. 78, 79, 98, 136, 149.;Darke 1978, s. 101.

124Cobb 2008, s. 79-80.

125Cobb 2008, s. 45-46, 52, 74-75, 81.;Richards 2001, s. 107, 171.; Hillenbrand 1999, s. 356-357. Gibb 1932, s. 86.

126Hillenrand 1999, s. 518-520.; Gibb 1932, s. 36-38.

127Hillenbrand 1999, s. 104.

128Richards 2001, s. 223-224.

hadde spesielt mye kontakt med frankiske riddere da han, i tillegg til å være til stede i Shayzar mens Baldwin II konge av Jerusalem ble holdt som gissel der, fungerte i en periode som en diplomat til frankiske konger og fyrster som Kong Fulk V.¹²⁹

Æres-rangeringen blant mamelukkene når det gjelder ferdigheter og dåder forekommer helst som en kompetitiv vertikal posisjonering der krigere, gjennom sitt rykte som eksepsjonelt gode krigere, kunne bli satt i høyere posisjon med mer potensiell rett på bæring og privilegier enn for de krigerne med lavere posisjon i æres-rangeringen.¹³⁰ Denne posisjonen måtte man kjempe aktiv om for å beholde og feiltagelser som klossethet eller mangel på aktivitet ville true med å rive ned eller skade den ære-posisjonen man hadde bygget opp så langt. Dette førte gjerne til at krigere som var posisjonert høyt i ære som dyktige krigere stadig måtte presse seg, eller bli presset, til å utmerke seg på slagfeltet for å kunne opprettholde ryktet sitt som en dreven kriger. I tillegg måtte en prisert dyktig kriger ofte ta seg i vare for oppkomlinger og andre rivaler som ønsket å utfordre vedkommendes posisjon i æres-rangeringen. Disse rivalene kunne komme fra både muslimsk og frankisk hold og med et særdeles godt rykte kunne utfordrere dra langveisfra for å utfordre vedkommende.¹³¹

I tillegg til den abstrakte kompetitive ære-mekanismen er det en annen art av ære som ville ha hatt spilt rolle for en mamelukk, nemlig den æren og respekten som man fortjener i sammenheng med sin fastsatte militære rang.¹³² I utgangspunktet ville mamelukkene ha sin rang utifra sin stilling som mamelukk og på den måten være underlagt de av høyere rang som emirer, fyrster og sultaner, men være overordnet i (militær)rang ovenfor det meste av infanteriet, *jund*-militsen, leiesoldater og turkomaner.¹³³ I tillegg til sin funksjon som profesjonelle elite-kavalerister fungerte også '*askar*-kompaniene som livvakter for sine emirer og sultaner. På samme måte som det var forskjellige rangeringer av emirer, med sultanen på toppen, er det naturlig å tenke seg at denne rangeringen smittet over på sine mamelukker. Det ville med andre ord være mer ærefullt å være en mamelukk for en "stor emir" enn for en emir av mindre rang. Den største æren for en mamelukk var selvsagt å bli tatt opp i sultanens egen livvakt, det var som regel også gode muligheter for at en mamelukk fra sultanens (eller mektige/selvstendige emirers) livvakt ble tildelt tittel og stilling som en emir med kommando over sin egen '*askar*.¹³⁴

129Cobb 2008, s. 76-77, 94, 144, 206.

130Stewart 2001, s. 59-60.

131Cobb 2008, s. 79-80.;Richards, s. 107.

132Stewart 2001, s. 59.

133Richards 2001, s. 220. Gibb 1932, s. 33.

134Gibb 1932, s. 33-34.;Richards 2001, s. 67. Cobb 2008, s. 169.

Æreskonkurransen mellom mamelukker og sivile er så vidt meg bekjent ikke videre stort. De sivile embetene og de militære embetene var, i teorien, adskilt og holdt seg hvert til sitt. Til og med emirenes *Iqta*/len skulle være organisert og styrt økonomisk av sivile embeter uten at de militære embetene skulle ta del.¹³⁵ Det fantes selvsagt uavhengige emirer som tidligere var mamelukker i Syria som styrte *Iqta*-et som en uavhengig stat, men deres æreskamp med Sultanatets sivile embeter faller utenfor denne oppgaven. Generelt var det slik at mamelukkene holdt seg til militære bedrifter og blandet seg lite i sivile og politiske forhold.

3.2. Ære vunnet ved dåder og ferdigheter

I dette kapitlet vil jeg ta for meg visse elementer av tilegnelse av ære i mamelukkernes æreskultur og drøfte dem i sammenheng med sentrale episoder og beskrivelser fra kildene. Målet er å prøve å få en forståelse av hvordan æresmekanismen for syriske mamelukker fungerte i praksis og/eller ideelt. Det er i hovedsak tre elementer som skal drøftes i dette kapitlet; heltedåder, ferdigheter og konkurranse. Jeg kommer først og fremst til å støtte meg på de helt sentrale kildene, mens de mindre sentrale anekdotene vil bli brukt til å sette perspektiv på drøftingen.

Min grunnleggende hypotese for denne delen av oppgaven er som nevnt at: at livet som profesjonelle soldater ga mamelukkene grunn for å respektere og bære sine beste og mest erfarne krigerne. Det lå stor ære og mange privilegier for ambisiøse mamelukker som var villig til å kjempe ekstra godt og ta ekstra sjanser i håp om å bli verdsatt for sine ferdigheter og dåder. Denne ferdighets- og heltedåd-konkurransen blant mamelukkene ble også oppmuntret av både emirer og sultaner i håp om å få mer effektive soldater.

Æresmekanismen for den kompetitive æren baserer seg i hovedsak på det konseptet om at enkeltpersoner kan hevde seg over de andre personene i en horisontal æregruppe ved å vise seg gjennom handlinger og evner at man er en overlegen person i de æreskodene som gruppen verdsetter.¹³⁶ Ved å oppnå en høyere posisjon i den kompetitive æresstigen vil vedkommende kunne nyte større ære og respekt fra de andre rundt seg som respekterer den aktuelle æreskoden. Det er greit å merke seg at det ikke nødvendigvis dreide seg om noen *rett* eller selvfølge at man ville få større respekt fordi man har en slik høy ære, ei heller hadde man nødvendigvis noen spesiell rett til

¹³⁵Gibb 1932, s. 34.;Cobb 2008, s. 277.

¹³⁶Stewart 2001, s. 60-61.

å kreve ekstra respekt av de rundt seg. Det var heller mer et vanlig faktum at de som hadde kjempet seg opp i den kompetitive ærestigen nøt ekstra respekt utav beundring og ærefrykt for det rykte vedkommende hadde bygget opp rundt seg gjennom evner og dygder.

Min hypotese er at en slik kompetitiv æresmekanisme var å finne blant mamelukkene i Syria på 1100-tallet. Jeg vil hevde at en slik æresmekanisme kunne ha oppstått naturlig ut av det krigerske og profesjonelle miljøet rundt mamelukkene. Mamelukkernes viktigste jobb var å overvinne motstandere ved bruk av teknikk, kløkt og presisjon, både under krig, trening og i situasjoner som ofte lignet duellinger.¹³⁷ Det sier rimelig åpenbart at de fleste mamelukkene med en viss innsikt ville ønske å forbedre sine ferdigheter, om ikke annet enn for å overleve under trefningene, men det krever noe ekstra både av ambisjoner og evne for at man skal kunne sikte på å være *best* (eller i hvertfall bedre enn de fleste). Det er også grunn til å tro at også emirer og generaler la opp til at mamelukkene skulle ha et konkurranse-instinkt mellom hverandre i håp om at dette ville få mamelukkene i fellesskap til å presse seg selv til å bli dyktigere krigere. For å bygge opp under en slik konkurransekultur kunne emirer blant annet friste med både æresbevisninger og forfremmelser til de som viste seg verdige.¹³⁸

Fra emirenes synspunkt hadde det selvsagt også sin funksjon ved å merke ut hvilke krigere som var best egnet til kommende oppdrag og forfremmelser.. Det viktigste indisiet på at emirer og sultaner la opp til konkurransekulturen er Nizam al-Mulk beskrivelser av hvorfor det lønte seg å ha en livvakt av mange forskjellige kulturer/raser fordi de i kamp ville kappes om å være de beste krigerne og for at de andre krigerne ikke skal kunne si at deres rase var dårligere.¹³⁹ Nizam al-Mulk har som vist et spesielt ovenifra og ned blick på hvordan en *'askar* skulle behandles og sier heller ikke noe om noen konkurransekultur mellom enkelte mamelukker, men det viser i det minste at det blant de høyeste i hierarkiet hadde en bevissthet på at man kunne presse dem til å yte ekstra ved å legg opp til konkurranse. Nizam al-Mulk skal forsåvidt også ha vært en erfaren politiker som visste hva han snakket om når det gjaldt organisering og byråkrati, men han hadde nok likevel ikke den samme erfaringen med *'askari* på nært hold i krig og felttog på samme måte som Usama og Shaddad.¹⁴⁰ Derfor blir det først og fremst Usamas og Shaddads erfaringer som jeg vil støtte meg på i forhold til den mer enkelt-personlige delen av *'askari*-enes konkurransekultur.

137Cobb 2008, s. 45-46, 48, 50-51, 60-61, 74-75, 79-80, 109.

138Cobb 2008, s. 169.;Gibb 1932, s. 182, 191.

139 Darke 1978, s. 101.

140 Hillenbrand 1999, s. 442-444.

Det var spesielt en fra Shaizars *'askar* ved navn Jum'a som Usama ofte nevner i sammenheng med store dåder, mot, konkurranse og godt rykte. Jum'a fungerte som læremester i krigskunst for Usama og hans brødre og fettere og er også tilegnet statusen som Shaizars fremste kriger.¹⁴¹ Jum'a er i Kitab al-I'tibar blant annet hovedfiguren i kanskje den mest bemerkelsesverdige beskrivelsen av ærekonkurransen på slagmarken i anekdoten som Usama titulerer 'The Haughtiness of Horsemen'. Usama beretter om hvordan Usama sammen med hæren fra Shaizar lå i en stillestående kamp med en rivaliserende muslimsk emir der de to infanterihærene sto ovenfor hverandre mens kavaleriet fra begge sider engasjerte hverandre ute på slettene. Usama stod litt i bakkant av kavalerikampen da den navngjetne krigeren Jum'a kommer gråtende tilbake fra slagfeltet. Da Usama spør hva som har skjedd forklarer Jum'a at en viss Sarhank, en av fiendens fremste ryttere, hadde greid å lure han i striden slik at Sarhank hadde greid å treffe Jum'a med et lansestøt. Usama svarer med et "what of it?" og virker ikke helt inneforstått med hvorfor det å bli truffet av en lanse i strid, som også da Jum'a tydeligvis hadde kommet uskadd ifra, skulle være noe å gråte over. Jum'a må derfor fortelle Usama at problemet var rett og slett det å ha blitt utmanøvrert av "(...) someone like Sarhank!". For Jum'a ville selv døden vært en enklere skjebne å bære enn å ha blitt truffet av en slik uerfaren jyppling i kamp. Da Usama deretter prøvde å roe han ned og bagatellisere hendelsen snudde Jum'a bare hesten rundt og red tilbake til slaget mens han høylytt bannsatte seg på å finne Sarhank og stikke han ned, eller dø i forsøket. En liten stund senere kom Jum'a ridende tilbake til Usama, denne gangen leende, og fortalte at han fått hevnen sin med et solid lansestøt mot Sarhank, "And by God, if I hadn't stabbed him, my soul would have withered."¹⁴²

Skal man tro Usama på denne historien er det ganske mye detaljer om krigerens æresfølelse i praksis som man kan få innsikt i. Det som kanskje er mest iøynefallende ved denne historien er Jum'as nesten ekstreme følsomhet ovenfor sin egen æresfølelse som får den hardbarkede krigeren til å bryte ut i gråt da han føler at hans (selv)respekt som kriger har blitt satt på spill. Selv mens Usama, som riktignok er yngre og mindre erfaren enn Jum'a, nesten usympatisk bagatelliserer det som har hendt så tvinger Jum'as selvrespekt han til å vende tilbake til kampen i ens ærend for hevne sin, i hans egne øyne, skadede ære. Som tittelen på historien også ymter til så er det ikke noe tegn på noe ytre press fra herre eller kompanjonger for at han må opprettholde ryktet sitt som kriger, men bare krigerens eget hovmod. "Haughtiness"/hovmod kan vel i denne sammenhengen sees som et typisk eksempel på intern ære der det er hans eget syn på hva som er nødvendig for å opprettholde det ryktet og den respekten han selv mener å være fortjent. Og til tross for den milde nedlatenheten

141Cobb 2008, s. 68.

142Cobb 2008, s. 45-46.

man aner i hvordan Usama forteller om denne hendelse, så gir han likevel, helt til slutt i avsnittet, Jum'a litt rett i sin reaksjon ved å opplyse leserne om at Sarhank riktignok var en svært dyktig krigers for sin alder og en leder blant sine menn, men at han likevel ikke kunne måle seg opp mot Jum'a som var "... a mature man, distinguished by his age and experience in acts of courage."¹⁴³. Usama drar også paralleller til denne hendelsen fra en liknende hendelse mellom en legendarisk forkjemper av Islam under Kalif Ali i strid mot en avhopper.¹⁴⁴ Usama kobler på den måten Jum'a 'hovmod' opp mot en annen svært anerkjent historisk person slik at Jum'as hovmodighet likevel ikke virker så negativt ladet.

En slik sterk 'intern' æresfølelse for sitt eget rykte var nok ikke så uvanlig eller merkelig som Usama først gir inntrykk av i fortellingen. Det skal jo også nevnes at når Usama forteller at Jum'a begynner å gråte for sin tapte ære så er det ikke nødvendigvis en latterliggjørelse av krigerens mer følsomme side, men heller kan det sees som et slags verdig tegn på hvor sterkt han brenner for sin sak. Til sammenlignelse kan man blant annet lese om hvordan Saladin, som i sin egen biografi gjerne ble fremstilt som tidens perfekte mann/muslim av sine biografer, ofte kunne ta til tårene i både religiøse og sekulære følsomme øyeblikk.¹⁴⁵ Så Jum'as tårer er nok ikke et utelukkende negativt trekk, i hvertfall ikke i den tidens litterære fremstillinger, men kanskje Usama ga det et skråblikk mest fordi tårer i nettopp denne situasjon var å overreagere. Historien om den gråtende Jum'a viser også litt av den konkurransen som ligger mellom de kjente 'champion'-ene i de forskjellige stridende hærene. Jum'a, eller Usama som er forfatteren, velger jo nettopp motstanderens champion som sin fremste rival på slagmarken og dette ser vi også i historien om Jum'a og den 'berømte' frankiske ridderen Badrahu som begge kjente hverandre av navn og rykte og hadde begge et sterkt ønske om å kunne møte den andre i strid.¹⁴⁶ Det strakk seg så langt at da Badrahu var med en frankisk angrep mot Shaizar så red han alene frem til de shaizarske krigerne for å spørre etter Jum'a ved navn, sannsynligvis for å utfordre han. Men de to møttes aldri og Usama skriver Badrahu mistenkelig lettvtint ut av historien ved å la han bli tatt av en løve på veien hjem.

Mamelukkenes "Haughtiness" og interne konkurranse på slagfeltet kan også skimtes i Shaddads biografi om Saladin. Denne fortellingen er som kjent langt fra så personlig og nærgående som Usamas Kitab al I'tibar, men den er også hakket mer troverdig i sin nøkternhet og uten de moraliserende poengene. Det var under en av Saladins felttog mot frankerne ved Acre at han planla

143Cobb 2008, s. 46.

144Cobb 2008, s. 46-47.

145Richards 2001, s. 20, 148.

146Cobb 2008, s. 79-80.

å gjøre et overfall i en kjent tyrk-arabisk stil: en liten fortropp med ryttere skulle gå til fiendens posisjoner, lokke krigerne til å angripe dem og deretter trekke de etter seg til den posisjonen hvor resten av hæren lå i skjul, der skulle fortroppen snu og sammen med hovedhæren angripe de spredte forfølgerne. Etter å ha plassert hovedhærene sine i skjul på de viktigste punktene plukket han ut hundre av de modigste og mest utmerkede kavaleristene i hæren sin og ga de beskjed om å lokke fienden inn i overfallet som beskrevet ovenfor. Disse hundre mamelukkene dro så ut og gikk til nærkamp med mesteparten av den tusenfoldige frankiske hæren til Kong Guy.¹⁴⁷ Under kampene mot overmakten ble det likevel aldri til at disse hundre elite-mamelukkene trakk seg tilbake for å lokke fienden med seg. Shaddad forteller at disse mamelukkene rett og slett var "... too proud to retreat and induced by their zeal to disobey the sultan and to meet a numerous enemy with such a little band."¹⁴⁸ Disse hundre mamelukkene holdt treffningene gående til natten falt på og ingen av dem flyktet eller returnerte til Saladin for å opplyse om tilstanden før det var for mørkt til at Saladins planlagte angrep kunne gjennomføres.

Drevet av deres overmot og ære hadde disse hundre mamelukkene holdt ut og utøvet dåder mot en overveldende fiende til natten senket seg. Man kan i sammenheng med andre fortellinger om konkurranse og rivalisering på slagmarken også forestille seg at disse hundre krigerne, de dyktigste og modigste kavaleristene Saladin hadde å oppdrive, ble fristet til å bli værende i striden med det formål å vise frem sine krigerske ferdigheter både ovenfor hverandre og for fienden. Men deres stolthet og jag etter ære hadde også kostet Saladin en sjanse til å slå fiendens hær i et overraskelsesangrep, for frankerne ble klar over at Saladins hær lå i bakhold og trakk seg tilbake uten å engasjere i åpen kamp. Det nevnes ingenting om det ble gitt noen disiplinering mot disse hundre som hadde kostet Saladin en god mulighet for seier.

Et annet tilfelle som Usama og Jum'a deltok i kan hjelpe med å illustrere den interne konkurransen mellom ridderne om å utføre dåder på slagmarken. Den følgende anekdoten, "A Lesson in Humility", handler først og fremst om å ikke stole for mye på sitt eget mot, men som jeg skal vise er det her også noe å hente om konkurransen om dåder. Etter å ha kjempet og overvunnet en gruppe frankiske riddere sammen med den shaizarske fortroppen drar Usama og Jum'a alene videre inn i frankisk område for å speide. De to kommer så over åtte frankiske riddere som holder vakt på en trang vei foran dem. Jum'a, som tydeligvis hadde noen slags plane om å utføre en stor-dåd alene mot disse åtte frankiske ridderne, sier dermed til Usama. "Stay here and I'll show you what I can do

¹⁴⁷Richards 2001, s. 94.

¹⁴⁸Richards 2001, s. 94.

with them."¹⁴⁹ Usama derimot protesterer høylytt mot dette, ikke så mye fordi det ville vært dumdristig av Jum'a å angripe en mot åtte, men først og fremst fordi var "urettferdig" av Jum'a ta for seg en slik dåd mens Usama bare skulle se på. Det endte med at Jum'a og Usama angrep ridderne sammen og jaget de vekk. Etter å ha jaget vekk ridderne trakk de to seg tilbake, mens de tenkte at de nå hadde utført en dåd som ingen hadde gjort før; at to krigere hadde greid å jage vekk åtte frankiske riddere. Deres stolthet fikk imidlertid raskt en knekk da en ringe frankisk fotsoldat hadde greid å klatre opp på en klippe over dem og nå begynte å pepre de med piler fra en uangripelig posisjon. Da Usama og Jum'a ikke hadde noen mulighet til angripe tilbake ble de selv nødt å flykte i frykt for seg selv og hestene sine. På veien tilbake forteller Usama at han i hjertet angret bittert på å måtte flykte fra én fotsoldat da de akkurat hadde gjort den utrolig dåden å jage vekk så mange frankiske riddere.¹⁵⁰

Det levner ikke mye tvil at anekdoten "A Lesson in Humility" er nettopp en "lesson"; et visdomsord - i boken som handler om å "Lære av eksempler". Denne hendelsen om de åtte ridderne og den ene fotsoldaten passer så altfor godt til poenget Usama vil vise om mot og ydmykhet at det nærmest synes sikekrt at hele denne hendelsen har blitt konstruert nettopp for å understreke dette poenget. Antitesene i anekdoten hvor man først presenterer en stor gjerning/person etc får så å bli slått av de mest ubetydelige ting er også veldig typisk for denne typen lærebøker. Disse antitesene blir brukt for å vise leserne Guds uransakelige variasjoner og skjebnens ustoppelighet så vel som å illustrere et moralsk poeng som her hos Usama. Slike antiteser er på ingen måte sjeldne i Kitab al I'tibar og handler gjerne om store krigere eller kraftige hester som dør av små sår og visa versa.¹⁵¹ Selv om det er en stor sannsynlighet for at en historie slik som "A Lesson in Humility" er en konstruert historie mener jeg at man likevel kan finne noe i den som kan fortelle om æres-praksisen eller i hvertfall idealet om dette. Det mest interessante i denne anekdoten, i forhold til konkurranse-elementet, er de ordene som blir skiftet mellom Jum'a og Usama før de angriper de åtte frankiske ridderne.

Selv om Usama har konstruert hele hendelsen og gjerne har satt det litt på spissen for å gjøre poenget desto tydeligere, så mener jeg at Usama i det minste må ha bygget på følelser og skikker som har grunnlag i virkeligheten. Usama, som selv hadde vært kriger i en rekke år, skrev Kitab al I'tibar som en gave og dedikasjon til Sultan Saladin som i likhet med Usama har hatt lang erfaring med krig. Siden både forfatter og offisielle mottager av boken formodentlig hadde et nært

¹⁴⁹Cobb 2008, s. 69.

¹⁵⁰Cobb 2008, s. 69.

¹⁵¹Cobb 2008, s. 111, 117, 121, 157-8.

kjennskap til hær-miljøet og mamelukkenes adferd er det min mening at det ikke ville tjent Usamas fortjeneste om han hadde skrevet inn adferd og praksis som ikke hadde hatt noen rot i virkeligheten. Det er absolutt en mulighet at Usama like gjerne bygger på stereotyper som faktiske erfaringer når han beskriver disse tilfellene. Men de fordommene som Usama selv har med sine kamperfaringer, eller de han mener Saladin har utifra hans erfaringer i feltet, mener jeg nødvendigvis må ha hatt en viss sannhetsverdi nettopp fordi de begge, forfatteren og leseren, omga seg med disse krigerne daglig.

Om jeg som med det som bakgrunn ser på blant annet "A Lesson in Humility"s replikker så mener jeg det går an å finne i det minste en kjerne av en tendens som kan tillegges en erfaren og modig kriger som Jum'a. Det ser ut til at en berømt kriger som Jum'a gjerne kunne la seg friste til å ta en ekstra sjanse for å utføre en spesielt nevneverdig dåd, hvertfall så lenge det var vitner til stede. Jum'as krigerske hovmod som også ble nevnt i forrige eksempel kommer her tilbake når han nedlatende forteller Usama at han skal bli igjen og se på hvilke krigskunst Jum'a kunne utføre mot overmakten. Det var først og fremst Usamas motsigelse mot at Jum'a skulle angripe alene som viser at verdien i å angripe handlet mer om å erverve seg ærefulle dåder enn om sikkerhet, overmøt eller krigslist. Med Usamas "But that's not fair!" impliseres det at det har var en god dåd å vinne. For det var ikke en eventuell plyndring som var målet, for at ridderne flyktet sin vei gjorde tydeligvis ingenting på det gode humøret og følelsen om at de hadde gjort noe stort. Denne tilfredsheten som forfatteren Usama bygger opp hadde nok sitt grunnlag i at de forventet prisinger for dåden de hadde utført. Det var prisningen og prestisjen gitt til dem fra andre, både militære og sivile, som var belønningen for å utføre en slik dåd som på alle måter overgikk vanlige hendelser på slagmarken.¹⁵² Sammen med den sosiale prestisjen fantes det også mer håndfaste belønninger for å utføre heltmodige dåder i krig, og disse vil jeg ta for meg senere.

3.3 Tap og udugelighet

Her skal jeg ta for meg hvordan tap og feil i å utvise ferdigheter og dåder kan minske en mamelukks ære og respekt. Udugelighet, tabber, feilslåtte forsøk på stordåder og tap ovenfor bedre eller dårligere krigere kunne fort få en ærerik mamelukk til å falle fra sin posisjon. I tilknytting til dette vil jeg også se på hvordan mulighetene for å gjenopprette tapt ære fungerer og om slike muligheter faktisk var til stede.

¹⁵²Cobb 2008, s. 50, 52, 60, 62, 64, 158.

Det er ikke motsetning til de andre mis-dydene ikke særlig mange beskrivelser mamelukker som taper sin ære ut i fra mangel ferdigheter i krig. Det kan hende at mindre glipper i strid var regnet som en naturlig del av alle de faktorene som spilte inn i strids-situasjoner. Det kanskje mer nærliggende å tenke seg at de krigerne som ikke holdt mål med sine krigerferdigheter rett og slett endte opp med å bli drept, og i tilfeller der den avdøde krigeren var viktig nok til å bli nevnt i kildene så la man heller vekt på de positive aspektene i livet hans og ikke dvelte så mye ved omstendighetene rundt hans død annet enn å prise martyrdommen.¹⁵³ Om derimot en nevneverdig kriger hadde kjempet heroisk til det helt siste selv i en posisjon hvor andre krigere hadde overgitt seg eller dødd uten videre motstand (og det fantes vitner til å fortelle om det) så ble det gjerne blitt nevnt i tillegg til den korte nekrologen.¹⁵⁴ En kriger med dårlige ferdigheter i strid ville nok i de fleste tilfeller uansett ikke være verdig til å få nekrolog skrevet etter seg. Slik ble det at en mamelukk med dårlige ferdigheter i strid kunne få et mildere ettermæle og ærestap i forhold til andre dårlige dyder rett og slett fordi æren ved martyrdød som oftest ble gitt uavhengig av dåder (uten at det ville være til stor glede for mamelukken selv som uansett var død). Til sammenligning ville feighet sjeldent føre til en ærefull martyrdød, men heller bringe skam over sitt rykte. En feig mamelukk hadde på sin side den fordel at han var i livet og med være i stand til å bøte på sine manglende evner og vinne ny respekt.

Når det er sagt så må det understrekes at ikke alle hendelser av udugelighet i strid ikke endte i dødsfall. I noen tilfeller ville "udugeligheten" bare være å ikke være like god som man strebet for å bli uten at man egentlig var spesielt dårlig i forhold til standarden. Dette kommer mye frem i temaet om konkurranse hvor mamelukkenes ambisjoner krevde at de skulle være i bedre stand enn andre. Hvis man feilet ved dette kunne det for sin interne æresfølelse bli som om man var udugelig og uverdigg i forhold til respekten man ellers nøt. Det klareste eksempelet på dette tilfellet var da den berømte Juma's opplevde at hans interne ære i hensyn til ferdigheter hadde blitt gjort til sørgelig skamme da han ble utmanøvrert av noen han anså som dårligere enn seg selv.¹⁵⁵

Som en sidekommentar til denne hendelsen vil jeg nevne at Jum'a, ved å vise utilstrekkelige ferdigheter i kamp, faktisk hadde blitt truffet av et lansestøt og at det trolig bare var flaks eller en god rustning som gjorde at han kom fra det i livet. Om Jum'a faktisk hadde blitt felt av denne lansen ville hans nekrolog, slik som jeg hevder ovenfor, trolig bare ville inneholde de positive aspektene ved hans evner og ikke gå i detalj på hvordan hans ferdigheter sviktet han i hans siste øyeblikk.

153 Richards 2001, s. 144.; Gidd 1932, s. 336.

154 Richards 2001, s. 171.

155 Cobb 2008, s. 45.

I en annen anekdote om feiltak i sammenheng med konkurranse-kulturen blant mamelukken fortelles det om hvordan Hasanun, en ung og dyktig mamelukk fra Shayzar, ivret etter å dra ut på slagfeltet der kampen raste med en frankisk fortropp for å konkurrere i dådsverk med den distingverte mamelukken Kamil the Scarred. I sin hast for å komme ut på feltet hadde Hasanu lagt rustning liggende igjen i leiren.¹⁵⁶ Det endte at han ble felt av hesten, ble tatt til fange og torturert av frankerne. Det er noe uklart om en rustningen faktisk ville hjulpet Hasanu i en slik situasjon, men hvertfall i et annen lignende tilfelle var det mamelukkens rustning som gjorde av vedkommende kunne holde ut lenge nok til at kameratene kom for å redd han.¹⁵⁷ Moralen for anekdoten om Hasanu var først og fremst at man ikke burde stole for mye på løfter fra frankere, delen om rustningen var mest en påminnelse om at en god kriger burde ha utstyret i orden. I den sammenhengen skal det også nevnes hvordan Usama oppfordrer leserne til å alltid dobbeltsjekke utstyret for hesten og seg selv før man skulle ut i krig, "for selv den minste og mest ubetydelige ting kan lede til skader og ødeleggelse."¹⁵⁸ Usamas far, Murshid, hadde selv unnsloppet livsfare med nød og neppe da et kastespyd hadde truffet han i en liten glippe i rustningen som tjeneren hans hadde glemte å feste godt nok.¹⁵⁹ Således handlet ferdigheter i strid om mer enn selve føringen av hest og våpen, det var også forventet av mamelukkene at de skulle ha alt utstyret under kontroll og ikke sluntre med vedlikeholdet.

Helt til slutt i denne gjennomgangen av udugelighet vil jeg nevne et par episoder der de beste intensjoner av ferdighet likevel førte til død eller skam for de involverte mamelukkene. Under en treffning med frankisk kavaleri hadde den unge Muhammad ibn Saraya blitt truffet av en frankisk ridder som hadde satt en lanse gjennom låret hans. Muhammad forsøkte deretter å trekke lansens (som fremdeles satt i låret hans) ut av hånden på frankeren som holdt tak i den andre enden.¹⁶⁰ Den påfølgende drakampen mellom Muhammad og frankeren endte til slutt med at mamelukken greide å avbevæpne ridderen og dermed vinne seg en liten seier mot ridderen som hadde trodd han hadde overvunnet av en fiendene. Muhammed seier kom imidlertid til en høy pris; drakampen om spydet i låret hadde ført til at hele låret hadde blitt revet i stykker og Muhammad døde et par dager senere.

Det siste eksempelet om udugelighet i strid har sitt grunnlag fysiske attributter. Krigere av spesiell styrke eller andre fysiske evner i forhold til å øke deres funksjon i kamp fikk gjerne uttrykk for

¹⁵⁶ Cobb 2008, s. 78.

¹⁵⁷ Cobb 2008, s. 71.

¹⁵⁸ Cobb 2008, s. 156.

¹⁵⁹ Cobb 2008, s. 62.

¹⁶⁰ Cobb 2008, s. 104.

ekstra respekt.¹⁶¹ På den andre siden kunne manglende fysiske evner være til hinder og skam for mamelukkene. Etter å ha vunnet et slag sammen med Shayzars *'askar* hadde flere av mamelukkene fra Hama kuttet hodene av fiendens riddere for å henge dem på sadelen som trofeer. I den sammenhengen skal det etter sigende ha skjedd at den svaksynte mamelukken fra Hamas ved navn 'Annaz i krigens kaos hadde ved en feiltagelse tatt hodet av sin egne avdøde bror som trofe i den tro at det var en frankisk ridder. Noen av hans kompanjonger oppdaget så dette og da de gjorde 'Annaz oppmerksom på hans feiltagelse ble han forferdet: "and so in his shame before the men, he ['Annaz] left Hama. We never knew where he set off for, nor did we ever hear any further news of him."¹⁶² Mye i denne sekvensen minner mye om en vandrehistorie, særlig med hensyn til de vage detaljene om navn og personer som var involvert, blant annet blir det ikke nevnt noe familienavn for de to brødrene. Men jeg mener likevel et den burde nevnes da den er en av få tilfeller som nevner reaksjoner for skam i sammenheng med manglende ferdigheter.

161 Cobb 2008, s. 130-131, 158-159.

162 Cobb 2008, s. 128.

4. Lojalitet

"(...) if you had cut off my head and my lord escaped to return to his home, then I would have been happy."¹⁶³

For en emir som ledet an på slagmarken eller for en sultan som skulle mønstre sine vasaller til strid var det viktig at de alltid kunne stole på at sine soldater ville være trofaste mot dem i krig og fred og alltid ville adlyde ordre uten videre. Ikke minst fordi mamelukkene var eliten i den syriske kamparenaen var det ekstra viktig at disse var trofaste til sine eiere. Militser, tyrkopoler, leiesoldater, beduiner og irregulære var aldri noen man helt kunne stole på når det man ble presset, mens det ble forventet at emirenes mamelukker alltid skulle yte sitt ytterste for sin herre og sultan. Tyrkopolene la på mange måter nærme opp mot mamelukkenes evner til å yte i kamp. I likhet med de fleste mamelukkene var de av tyrkisk etnisitet, men var frie nomader som kjempet mest for plyndringenes skyld. Tyrkopolene var regnet som effektive, men uregjerlige, krigere og det var nok denne mangelen på disiplin og lojalitet som gjorde at en tyrkopol var verdt mindre i løsepenger enn en mamelukk.¹⁶⁴ Det var som regel de godt utrustede, ridende mamelukkene som var det viktigste elementet for å vinne over fienden i åpen kamp, så dersom disse skulle sviktet under møtet med fienden ville resten av arméen være fortapt. Mamelukkene skulle ikke sloss for sin egen del, de skulle kjempe for sin lojalitet og obligasjoner til sin herres vennlighet og gode gjerninger.¹⁶⁵

Det er allment kjent at hele mamelukk-systemet ble bygget opp nettopp for å sikre lojalitet fra krigerne til sultanen, noe det gamle systemet med araber-militser ikke oppfylte. Mens den gamle organiseringen av soldater til stadighet viste svakheter ved at soldatene og deres ledere hadde sine egne politiske mål og familiefæder å ta hånd om. Den gamle arabermilitsen var også i større grad tilbøyelig for trekke seg ut kriger de selv mente de ikke ville tjene noe på. De importerte slavesoldatene på sin side ble berømt helt fra første krig de ble satt inn i for deres ubøyelige lojalitet til sin herre og vilje til å stå ved hans side til siste slutt.¹⁶⁶ Nøkkelen til deres lojalitet lå i å adskille deres fra bånd til familie, klan og etnisiteter ved å importere dem som slaver fra ville hedenske tyrkere. Fra barnsben av ble de alt opp med mål om forme dem til ytterst trofaste soldater som kun skulle ha lojalitetsbånd til sin herre.

En uklanderlig lojalitet til sin herre var også noe av de viktigste dydene for en soldatavdeling som i

163 Cobb 2008, s. 66.

164 Richards 2001, s.220.;Hillenbrand 1999, s. 442-444.

165 Cobb 2008, s. 109.

166 Waterson 2007, s. 41.

stor grad skulle fungere som en livvakt for ledende politiske og militære ledere. For en mamelukk skulle ikke bare være emirens beste soldat på slagfeltet, han skulle også fungere som trofaste følgesvenne i resten av livet. En lojal livvakt var den største sikringen noen kunne ha mot kupp og snikmord. På samme vis var ulojale livvakter det største trusselen mot en herskers sikkerhet, da disse kunne vært tilbøyelige til å ta del i fiendtlige konspirasjoner.

Den berømte og tungtveiende politikeren Nizam al-Mulk skrev flere råd om hvordan man best skulle behandle mamelukkene sine for å mest mulig lojalitet og effektivitet ut av dem. Blant annet understreket han hvor viktig det var for en sultan å personlig legge mamelukkernes lønn i hendene på dem, om ikke annet være til stede når betalingene ble gjort. På den måten skulle mamelukkene få en sterkere følelse av å stå i personlig gjeld han og dermed presse dem ytterligere i å utføre sine plikter i krig og fred.

Som et eksempel på hvordan mamelukkene selv så på sin posisjon som tjenere for sin sultan vil jeg trekke frem hvordan Saladins emirer og tidligere mamelukker forsikret han om at de var lojale mot han:

"We are your mamlukes and your slaves. You are the one who has shown us favour and raised us high, made us powerful and enriched us with your bounty. We have nothing but our lives and they are at your feet. By God, not one of us will give up fighting for you till he dies."¹⁶⁷

En slik opprømsing av mamelukkernes obligasjoner kan virke svært formalisert, men den hadde mye ved seg som også blir nevnt av andre mamelukker og skrevet av andre forfattere. Jeg regner derfor dette utsagnet for å inneholde flere genuine poeng i mamelukkernes lojalitetsbånd; realiteten om at de var slaver for sin herre (selv om emirene nøyte mye mer frihet enn den jevne mamelukk-soldaten), at de ene og alene hadde sin herre å takke for all rang, mat, rikdom og prestisje, og at mamelukkene for dette skyldte sin herre alt de hadde av troskap, vilje og plikter, for uten han ville de ikke vært noen ting. De var låst av deres ære til å følge og kjempe for deres herre så lenge en av dem ennå levde.

Når mamelukkernes obligasjoner har blitt lagt frem skal det også nevnes at mamelukkernes eiere også hadde visse krav til seg om å ta vare på sine tjenere. Ved siden av å måtte holde verdig kost og losji, såvel som jevnlig lønninger hadde spesielt emirene som førte dem ut i strid en plikt til å se etter

167 Richards 2001, s. 210.

sine krigere og ikke desertere dem i farlige situasjoner.¹⁶⁸ Mamelukker som følte de ble verdsatt og tatt god vare på var mye mer villig til utføre sine obligasjoner av lojalitet enn de som følte at de ble urettferdig behandlet.

4.1. Ære vunnet ved lojalitet

Det er i kildene ikke veldig mange gjengivelser av lojale gjerninger som blir prisert. En av grunnen til dette kan være at mamelukkenes lojalitet ble tatt som en selvfølge, for det var jo lojaliteten hele mamelukk-systemet hadde blitt konstruert. Skal vi tro hva al-Mulk og Shaddad forteller om mamelukkenes innarbeidete troskap så kan man ane hvorfor mamelukkenes lojalitet var av så liten interesse av tidens forfattere; at mamelukkene (ideelt) i utgangspunktet var så selvutslettende i lojaliteten ovenfor deres herre at det knapt kunne finnes heroiske eksempler som overgikk gjennomsnittet.

Alle de modige og dyktige gjerningene av mamelukker som ellers har blitt nevnt i denne masteroppgaven har i bunn og grunn blitt utført ut i fra obligasjoner til emirene som hadde oppfostret dem. Som Usama belærer sin lesere med var det en krigers plikt å ta risikoer i krig, for slik skulle han gjennomføre oppgaver og dåder som herren selv ikke hadde muligheten til.¹⁶⁹ Det å gå frivillig inn i dødsfarer i krig var ikke det samme som å si ifra seg livet for livet til en mamelukk var ikke hans eget, men var heller et verktøy for sin emir eller sultan. Denne selvfølgen ovenfor mamelukkenes lojalitet betydde ikke at det ikke lå ære i å være trofast ovenfor sin herre, bare at forventningene som ble stilt til var hevet betraktelig høyt opp. Med et slikt høyt nivå for denne dyden ble fallet i æren ved illojalitet desto hardere slik vi skal se i neste kapitel.

At gjengivelser av ekstrem lojalitet var sjeldne betyr ikke at de ikke fantes, men de var desto mer fantastiske når de først ble nevneverdige i biografiene. Igjen blir det Usama som gjengir slike oppvisninger hvor mamelukker viser ekstremt uselvvisk mot i møte med krigens risikoer for å tilbakebetale sine obligasjoner til herren. Det ene av disse eksemplene omhandler Faris the Kurd, en mamelukk i Shayzars *'askar* som var med i et angrep på en frankisk-holdt festning som Usamas far skulle utføre sammen med en annen emir ved navn ibn Mula'ib. Det viste seg imidlertid at denne Mula'ib i virkeligheten hadde planer om å forråde dem og i det øyeblikket Shayzars *'askar* var i gang med angrepet på festningen hadde ibn Mula'ib benyttet deres svakhet til å angripe dem

¹⁶⁸ Cobb 2008, s. 50.

¹⁶⁹ Cobb 2008, s. 168.

uforvarende i ryggen. Angrepet fra to sider på en gang og med hesten satt vekk fordi Shayzars *'askar* skulle storme festning til fots var Usamas far hardt presset. Det var da Faris the Kurd utmerket seg med en vill krigsglød som holdt han gående gjennom hele kampen, på tross av at tok i mot mangfoldige treff og skader. Da kampen var over og Shayzars *'askar* hadde vunnet kom Usamas far bort til Faris, som dekket av sår ble båret avgårde av sine kamerater, for å gratulere han med å ha kommet fra slaget i live. Til dette svarte Faris the Kurd:

"By God, I did not fight out of desire of well-being, but because I am under obligation to you for your many kindnesses and favours and because I had never seen you in such unfortunate straits as you were during this battle. So I thought I should go into battle with you and be killed before you to reward you for your kindness."¹⁷⁰

Denne selvpoffrelsen som Faris beskriver ligner igjen på flere andre beskrivelser av mamelukkenes lojalitet ovenfor en god herre.

Til slutt vil jeg her presentere den som Usama presenterer som idealmodellen på en lojal tjener for å vise hvor langt en mamelukk kunne være i stand til å strekke seg på vegne av sin herre. Sham'un var en mamelukk som tilhørte Usamas onkel 'Izz al-Dawla. Under det tidligere nevnte slaget mot Mula'ib hadde Sham'un kastet seg foran 'Izz al-Dawla for å beskytte han med sitt eget liv mot en angripende rytter. Rytterens spyd traff Sham'un brystet og kuttet av to ribben, tross dette overlevde Sham'un slaget og som et minne om hans redning av sin herre tok han vare på de to avkappede ribbenene og hadde siden det hatt dem med seg i en liten boks.¹⁷¹ Sham'uns selvpoffrelse var her total i hvertfall med tanke på motivet; å ofre sitt eget liv for herren. Et slik nivå av oppoffrelse var nettopp det alle hersker søkte etter og ved å ha konstruert og tilpasset mamelukk-systemet gjennom trening og æreskode hadde de militære lederne i 1100-tallets Syria tilsynelatende skapt en mer eller mindre fungerende produksjon av slike hengivne tjenere.

I et annet tilfelle av selvutslettende lojalitet hadde Sham'un reddet 'Izz al-Dawla ut fra fangenskap midt i den fiendtlige kong Tutushs militærleir. Teltet som 'Izz al-Dawla hadde blitt sperret inn i var under kontinuerlig bevoktning av elite-vakter, den eneste som fikk komme inn var 'Izzs mamelukk Sham'um som fikk oppvarte han under oppholdet. Flukten ble utført ved at 'Izz og Sham'un byttet klær når han hadde blitt sluppet inn i teltet med vaskevannet om morgenen, deretter hadde Sham'un

170 Cobb 2008, s. 109.

171 Cobb 2008, s. 64.

forlatt teltet i forkledning som sin egen tjener og kommet seg hjem til Shayzar. Sham'un på sin side rolig sovet i sin herres seng mens han ventet på at vaktene ville fatte mistanke og ta han.¹⁷² Da vaktene til slutt oppdaget flukten ble Sham'un brakt inn for kong Tutush for å forklare hvordan 'Izz hadde flyktet og hvorfor Sham'um hadde sagt seg villig til å ta konsekvensene i fare for sitt eget liv. Sham'un forklarte dermed at han gladelig kunne akseptert å dø for herren sin så lenge han slapp unna: "for he only bought me and raised me so that I might redeem him with my own life."¹⁷³ For hans mot og ukuelige lojalitet satte Tutush Sham'um fri og sendte han hjem til Shayzar sammen med alt det utstyret som hadde blitt konfiskert fra hans herre 'Izz al-dawla.

Mamelukken Sham'un var nok på mange måter overmåte selvoppofrende i forhold til den vanlige standarden blant mamelukker, men gjengivelsene av hans gjerninger viser hva som var idealproduktet av lojalitet i mamelukk-systemets utforming av elite-soldater. Sham'un, Faris the Kurd, Usama selv, al-Dawla og Saladins emirer var alle svært klar over hvilke obligasjoner og plikter som en mamelukk var bundet til, noe som etter min mening sier en del om hvor bredt denne standarden for mamelukkenes lojalitet var utbredt.

4.2. Ulojale handlinger

Hvis lojaliteten fra mamelukkene i en *'askar* var noe av det viktigste for en emir så var også illojalitet blant en *'askar* det farligste. Mamelukkene hadde som nevnt også en rolle som livvakter og det kunne gi store konsekvenser for emirens personlige sikkerhet om hans mamelukker hadde grunn til å sluntre i bevoktningen, eller om de enda mer katastrofalt skulle bære nag og motvilje. Emirens nærmeste mamelukker hadde som regel tilgang til herrens kamre nesten hele døgnet.

Usamas opplevde mye om illojalitet blant livvakter under hans opphold i det ekstremt kaotiske Egypt som i tiden før Saladin tok makten der var preget soldatopprør, mord på statsoverhoder og generell uro. Så lite disiplin hadde emirene og den syke dødssyke kalifen på sine soldater at en krangel mellom de svarte slavekompaniene utviklet seg til en krig i gatene, der også kalifens egen *'askar* tok en av sidene i kampen på helt eget initiativ. En av de verste bruddene på lojaliteter var derimot at over ti av mamelukkene fra den nykronede kalifens personlige livvakt involverte seg i en konspirasjon om å myrde han.¹⁷⁴ Kalifen må ha vært utrolig lite populær eller ha behandlet sin *'askar* svært dårlig da så mange av hans menn valgte å svikte hans side. En av mamelukkene var

172 Cobb 2008, s. 65.

173 Cobb 2008, s. 66.

174 Cobb 2008, s. 17.

riktignok lojal nok til å droppe ut av konspirasjonen og varsle kalifen slik at de kunne angripe dem før de fikk gjennomført planene sine. De eks-livvaktene som ble fanget inn ble henrettet uten spørsmål, ved å bryte med deres eneste 'velgjører' var deres posisjon og prestisje som elite-mamelukker intet verdt.

I løpet av kort etter dette forsøket kom det flere slike snikmord, noen ble utført og andre avslørt, men herrenes mamelukker og livvakter spilte i alle tilfellene de viktigste rollene i å gjennomføre eller stoppe disse.¹⁷⁵ Til slutt gjorde likså godt hele hæren opprør mot den nye viziren av Egypt på grunn av hans skruppelløse mord på tronarving og overfalt han mens han sammen med sin '*askar*' var på vei gjennom gatene. Viziren hadde bare sin '*askar*' og sine emirer (inkludert Usama) med til å beskytte seg mot hele Kairos vrede hvor selv kvinner og barn kastet steiner på dem fra hustakene.¹⁷⁶ Til slutt var det mamelukkene i vizirens '*askar*' som vant dagen ved samhold og brutale ferdigheter og opprørerne ble jaget på flukt. Disse eksemplene viser hvordan en herskers makt kunne stå eller falle med lojaliteten mamelukkene sine. For mamelukkenes del var det å feile i lojaliteten noe som ofte endte med død eller forvisning, om de ikke hadde inngått en holdbar 'arbeidsavtale' med en ny hersker. I andre, mindre ekstreme, tilfeller kunne en '*askar*'s manglende lojalitet eller disiplin i krig bli straffet med farlige posisjoner og ikke-attraktive oppdrag i neste slag.¹⁷⁷

175 Cobb 2008, s. 17, 27, 29-30.

176 Cobb 2008, s. 31.

177 Richards 2001, s. 221, 225.

5. Øvrige effekter av gode evner, ære og respekt

"Brother, by your life, grant me his guilt, and don't forget that spear-thrust."¹⁷⁸

(-Emiren Sultan til forsvar for mamelukken Yaqut the Tall.)

Her vil jeg ta for meg de mange måtene ære kunne bli vunnet gjennom evner og hvordan de kunne bli belønnet med fordeler og prisninger. Kapitlene vil handle om konsekvensene, belønningene og privilegiene som en mamelukk kunne oppnå gjennom ære gitt ved gode evner. Dette innebærer blant annet konkrete fortjenester som forfremmelser, tjenester, gaver, respekt og berømmelse. Stor ære, respekt og rykte som en eksepsjonelt dyktig kriger kunne også ha sine ulemper for en mamelukk, noe jeg ønsker å vise til her.

En av de mest omtalt av offisielle æresbevisninger var de såkalte "*Robes of Honor*". Disse *Robes of Honor* var i prinsippet en ekstra fin *kaftan* (en mellomting mellom frakk og kjortel) som ble gitt av viktige personer som et tegn på favorisering og som en fysisk manifest av en ærestittel. *Robes of Honor* ble brukt for å innvie forfremmelser og æresbevisninger både sivile og militære embeter. Mamelukkene kunne blant annet motta slike *Robes of Honor* av en emir eller sultan som en spesiell æresbevisning til verdige mamelukker etter at vedkommende hadde vist spesielle ferdigheter eller mot i kamp.¹⁷⁹ Det har også blitt sagt at det tilsynelatende fantes et regulert system på hvordan mamelukker ble forfremmet ettersom hvor lenge man hadde vært i tjeneste og at klesplagg, mulig *Robe of Honor*, ble brukt for å differensiere mellom de forskjellige militære rangene.¹⁸⁰ En nærmere drøfting av funksjonene til *Robes of Honor* vil bli gjort i kapittel 5.4.

5.1. Bæring og konsekvenser

Så hva kunne en mamelukk som utmerket seg gjennom dyktighet og heldedåder egentlig vente seg, hvilke privilegier og æresbevisninger var det som kunne lokke en mamelukk til å presse seg til det ytterste og ta sjanser på slagfeltet? Var det bare sosial prestisje som lokket for en ambisiøs kriger eller fantes det mer konkrete belønninger, og fantes det noen ordning eller system på hvordan disse ble gitt? Slik jeg ser det var det to, ofte overlappende, typer privilegier og fordeler som kunne komme som en effekt av høy ære for en dyktig mamelukk; den ene som sosial prestisje og offisielle bæring og den andre som konkrete privilegier og forfremmelser.

178 Cobb 2008, s. 62.

179Cobb 2008, s. 169.;Gibb 1932, s. 191, 199.

180Gibb1932, s. 33.

Kort fortalt var det sosial prestisje, rykte og offisielle bæringar som først og fremst fungerte for å øke vedkommendes sosiale status. En mamelukks ære ville selvsagt ofte ha økt ytterligere ved slike bæringar avhengig av hvordan den tok form. I de aller fleste tilfeller skulle det til en person av høyere rang og byrd for å kunne gi noen en æresbevisning av en viss tyngde. Respekt fra sine felles mamelukker hadde selvsagt også sin verdi og de konkurrerte gjerne med sin sidemann om å oppnå godt rykte og ære, men det var opp til deres overordnede og emirer for å dømme og dele ut de mest ettersøkte privilegiene.

En annen typisk æresbevisning for en mamelukk var å bli håndplukket ut for å gjøre spesielle oppdrag og militære manøvreringer. Det kunne ofte oppstå ekstra spesielle behov på slagmarken eller under marsjen som var så viktige og krevende at emiren eller sultanen selv ville plukke ut de aller beste mamelukkene han hadde for å ta hånd om situasjonen.¹⁸¹ Ofte gikk slike oppdrag ut på at den lille gruppen med elite-kavalerister skulle møte fiendens alene i et forsøk på å lokke med seg kavaleriet deres inn i et overfall. Større grupper med opp til 500 håndplukkede menn skal også ha vært satt med oppgaven å lede det første og tyngste angrepet på fiendehæren.¹⁸²

Å bli plukket ut for et slikt oppdrag var for en mamelukk viktig for vedkommendes ære og rykte på flere måter. Først og fremst var det et en erkjennelse av at ferdighetene hans ble verdsatt av de som sto høyest i hierarkiet. Lite kunne tenkes som et større kompliment på deres ferdigheter og evner som kriger enn at sultanens Store Emirer eller kanskje sultanen/atabegen selv pekte vedkommende ut som en av de hundre beste krigerne i en hær med mange tusen krigere. En slik æresbevisning hang, som eksklusive bæringar burde gjøre, ekstremt høyt og krevde selvsagt at vedkommende stadig hadde utmerket seg på treninger og slagfeltet. Det er vanskelig å tenke seg at sultanen skulle kjenne navnet og ryktet på alle de 500 mamelukkene som ble plukket ut, derimot er det mer sannsynlig at sultanen eller de "Store Emirene" overlot plukking til sine under-kommanderende emirer som kunne anbefale de/den aller beste fra sine kompanier.¹⁸³ Slik kan man tenke seg at det ikke bare var opp til sultanens/atabegens egne favoritt-mamelukker å bemanne slike ærefulle oppdrag, men at mamelukker i tjeneste under andre emirer kunne på anbefaling også bli plukket ut. På det viset kunne også ambisiøse mamelukker av lavere rang håpe på slike bæringar ved å yte ekstra og distingvere seg i sine kompanier. For sultanens/atabegens egne mamelukker var det heller en rett og et privilegia gitt av sin posisjon i "The Royal Guard" å delta i slike operasjonar, sultanens

181Richards 2001, s. 94, 144.;Cobb 2008, s. 57.

182Richards 2001, s. 61.

183Irwin 2010, Kap VII s. 58-59.

egne skulle være de beste som var å oppdrive og det var ganske naturlig at disse skulle være representert i sultanens viktigste oppdrag.¹⁸⁴

Denne slags æresbevisning var ikke bare viktig i sammenheng med forholdet mellom den utvalgte mamelukken og hans overordnede som hadde valgt han ut, men også det at å ha blitt valgt ut for et slikt oppdrag ville ha sendt ut et sterkt signal til resten av mamelukkene i hæren. En viss ærefrykt fra den jevne mamelukken ville vært å forvente for vedkommende som hadde blitt plukket ut av sultanen selv, og rykter og eventuelle presentasjoner av det kommende slagets taktikker ville vært nok til å spre ordet om hvem som hadde æren av å lede generalens hovedoppdrag. Man kan se for seg hvordan resten av hæren står oppstilt og gjør seg klar for kamp og/eller bakhold mens de utvalgte mamelukkene rir alene av gårde foran hele hæren mens alle øyne hviler på dem. Disse utvalgte som red ut visste at det i stor grad var opp til dem å avgjøre hvordan det kommende slaget skulle utvikle seg. På samme måte visste de som sto igjen at det var evnene og motet til disse få utvalgte mamelukkene som red av gårde som holdt skjebnen for det kommende slaget som de alle skulle ta del av. Således var det en virkelig stor ære å bli plukket ut på slike særskilte oppdrag, men det var også en stor byrde med ansvar ovenfor sine kommanderende og våpenbrødre for å gjennomføre det de ble sendt ut på.

Det var selvsagt også en stor risiko for disse få utvalgte å møte den overlegne fienden alene, men samtidig måtte man bare stole på sine ferdigheter og at de kommanderende visste hva de sendte dem til. De utvalgte krigerne kunne nok stolt på at kommandanten ikke ville kaste vekk sine beste krigere i noe selvmordsoppdrag. Men slike oppdrag ville nok uansett vært farlige og utfordrende nok, ellers ville det trolig vært lite poeng i å plukke ut sine best menn for jobben. Når en gruppe på hundre mann angriper utkantene på en fiendehæren på flere tusen menn og riddere hadde man bare Gud, hesten og seg selv å stole på. I slike tilfeller var det om å gjøre for mamelukkene å holde seg ute på åpen mark mens de skøyt piler for å provosere frem motangrep og så eventuelt møte dette motangrepet som nødvendigvis kom til hest.¹⁸⁵ Under slike angrep var man helt og holdent avhengig av hesten sin for å holde seg unna farer og derfor var også den største faren for en mamelukk at hesten ble skutt ned under seg.¹⁸⁶ Til fots hadde man ingen mulighet til å komme seg unna og i slike særlig utsatte oppdrag var det ikke alltid man kunne regne med at våpenbrødrene hadde tid og mulighet til å redde vedkommende ut av fare.

184Richards 2001, s. 92, 94, 147, 144, 171.

185Gibb 1973, s. 61.

186Richards 2001, s. 92, 171.;Cobb 2008, s. 104.

Det fantes også videre muligheter for ære og heder for disse utvalgte mamelukkene, ved siden av den første æresbevisningen det var å bli plukket ut som en av de beste. For selv om ansvaret for å gjennomføre planen lå tungt og den ekstra faren ved å møte fienden i en slik liten tropp var innlysende, så var det mye berømmelse å hente for disse mamelukkene da hele hærens oppmerksomhet nødvendigvis lå på de som skulle utføre det første trekket i det kommende slaget. Først og fremst ville man fokusert på å gjennomføre oppdraget til punkt og prikke og oppfylle de grunnleggende forventningene som ble stilt til dem, men de mer ambisiøse mamelukkene kunne gjerne ha latt seg lokke til å vise seg ekstra mye fram. Det mest typiske eksempelet på dette blir nevnt om tilfellet der Saladin plukket ut hundre mamelukker fra hæren sin for å lokke ut det frankiske kavaleriet fra fiendens armé i håp om å splitte dem opp og omringe dem, men mamelukkene ville ikke trekke seg tilbake de hadde kommet i kontakt med fienden da de heller ville vise sine beste evner i møte med overmakten.¹⁸⁷

Det er viktig poeng å merke seg at det ikke bare var de militære maktene som emirer, sultaner og andre *mamelukker* som hadde mulighet og evne til å heve en mamelukks sosiale status, ære og ettermæle. Sivile forfattere (men også forfattere med personlig militær erfaring slik som Usama og Shaddad) hadde stor makt over å forme ryktet og ettermælet til viktige personer, også for en mamelukk. Nå var det etter min erfaring ingen biografier eller krøniker eksplisitt om mamelukker fra min periode som har overlevd til dags dato, så for å finne navngitte mamelukker i kilde-litteraturen må vi se i de mer vidtfavnende skrifter vi har, som for eksempel biografier om berømte ledere og krønike for store riker/byer. Disse kildene var gjerne høyt hevet over den jevne krigeren og nevner bare unntaksvis navn på mamelukkene, men denne eksklusiviteten tjente til å vise den helt spesielle æren ved å få navnet sitt (eller navnet til faren/bestefaren) nevnt i viktige bøker. Det er ikke godt å vite hvor vidt disse bøkene var kjent og lest, men det er naturlig å anta at bøker som Saladins biografi i det minste ville vært godt kjent i det senere ayyubidiske hoffet og blant nøkkelpersoner i samfunnet.

Siden det å skrive en bok som en biografi eller krønike var en svært tidkrevende prosess førte det til at de fleste bøkene som nevnte hendelsene ble ferdigskrevet langt i ettertid av selve hendelsene. Det må ha vært sjeldent at en mamelukk kunne nyte æren av å være nedskrevet i løpet av sin egen levetid og naturlig nok fordi mesteparten av mamelukkene i kildene blir nevnt i sammenheng med historien om hans egen bortgang eller nekrolog. I de fleste tilfellene ville det med andre ord være en mamelukks arvinger og slekt som kunne skryte om noe lignende som en heltmodige forfar som

¹⁸⁷ Richards 2001, s. 94.

kjempet så godt at selv Saladins biograf ble imponert nok til å bevare navn og dåder for senere generasjoner.¹⁸⁸ Og for en mamelukk i sin egen levetid ville det være nok å skryte av om han hadde fått vite at Saladins biograf hadde puttet navnet hans i notatene sine. Det var jo selvfølgelig også forskjell på hvilke skrifter og sammenheng de ble nevnt i; det å få skrevet om seg at selveste Sultanen Saladin sørget over å miste en så fullkommen kriger var nok av en ganske mye større verdi for ettermælet enn å bli nevnt i selvbiografien til en gammel, men verdsatt, emir som Usama ibn Munqidh.¹⁸⁹

En god soldats ære og berømmelse kunne som sagt også smitte over på vedkommendes etterkommere, som i tillegg til respekt også fikk høyere forventninger for sine egne handlinger på slagfeltet. Mahmud, sønn av Shayzars store kriger Jum'a og som kjempet sammen med han på slagmarken som far og sønn hadde mye å stå opp for om han skulle måle seg med farens ferdigheter på slagmarken.¹⁹⁰ For Mahmud var det heller ikke et godt alternativ å skuffe for hans arv av farens krigerære gjorde Jum'a ekstra påpasselig med å refse han for feil.

Det fantes også mange andre typer uoffisiell privilegier og fordeler som en mamelukk kunne oppdrive gjennom respekten for sine ferdigheter og berømmelsen for spesielle dåder. Denne respekten kunne komme fra både venner og fiender utifra hvor kjent mamelukken og hans dåder var. Slike privilegier kunne variere fra at man fikk skryt fra venn og fiende til at fienden flyktet foran hans åsyn på slagmarken.¹⁹¹ Spesielt var det Yaqut, en mamelukk for Shayzar, som etter sigende skulle ha blitt benådet for sin kriminalitet på grunnlag av den respekten han hadde tjent på slagmarken der han blant annet hadde felt to frankiske riddere med ett og samme lansestøt.¹⁹²

Stor respekt og et voldsomt rykte kunne også få fiendtlige krigere til å trekke seg unna på slagmarken i frykt for de dødelige ferdighetene som ryktet tilskrev vedkommende, men slik berømmelse kunne også ha sine negative sider.¹⁹³ Med et rykte som spesielt dyktig og farlig kriger kunne man fort skaffe seg spesielle motstandere og erkefiender. Shaddad forteller om hvordan en av Saladins berømte mamelukker, Sarasunqur, hadde blitt målet for en hevnaksjon der venner og slektninger av de frankiske ridderne han hadde drept hadde lagt opp en felle med ens ærend om å få

188Richards 2001, s. 92, 107,137, 144, 171.

189Richards 2001, s. 92.; Cobb 2008, s. Xxix.

190Cobb 2008, s. 68, 73-74.

191Cobb 2008, s. 52, 59, 79, 81, 158.;Richards 2001, s. 107, 171.

192Cobb 2008, s. 61-62.

193Richards 2001, s. 171.

han drept.¹⁹⁴ Sarasunqur unnslopp fellen med nød og neppe og med hevnerne jagende tett etter seg ble han nødt til å flykte tilbake til hans egne våpenbrødre.

5.2. Forfremmelser og karriere

Som i de aller fleste militære strukturer var rang og forfremmelser en av de viktigste mekanikkene, ikke bare fordi lovnaden for forfremmelsens privilegier kunne lokke krigere til å yte ekstra i håp om å bli oppgradert, men også fordi det skulle sikre at erfarne krigere skulle holde ledelsen over kompaniene i krigføringen.

Hvert kompani ble styrt og bekostet av en emir som holdt et visst antall mamelukker etter sin rang og for å kunne betale for sine mamelukker ble hver emir gitt en *iqta'* eller len som han fikk inntektene fra.¹⁹⁵ Det er opp til diskusjon om hvorvidt emirens mamelukker ble betalt utifra hans egne *iqta'*, om de tok del og bodde på deler av emirens *iqta'* eller om mamelukkene fikk sine egne uavhengige *iqta'*.¹⁹⁶ I alle tilfeller var det både status, len og rikdom i vente for mamelukkene som avanserte opp til en posisjon som emir.

I følge Gibb gikk forfremmelsene for mamelukker etter et visst system etter hvor lenge man hadde tjent i en '*askar*'.¹⁹⁷ Vanlige mamelukker kunne bli oppgradert til en posisjon som emir med egen *iqta'* og blitt satt til å finansiere sin egen '*askar*', man kunne også få en forfremmelse ved å bli rekruttert inn i sultanens eller atabegens private mamelukker. For sultanens/atabegens egne mamelukker var veien kortere til å bli forfremmet til viktige posisjoner innen både militære og sivile verv som 'Great Amir'/kommandør og *hajib*/kammerherre.¹⁹⁸ Utpregede mamelukker hadde også blitt utnevnt til å lede hærene til strid mot frankerne på vegne av sin vizier, mens andre hadde blitt utnevnt til å ta over styre av byen etter sin avdøde herre med velsignelse fra sultanen.¹⁹⁹

Her er en sammenligning mellom betaling og eiendom til emirer, mamelukker og irregulære soldater: Tyrkere, kurdere og turkomaner (i en '*askar* ') fikk utbetalt én *dinar gundi*/"army dinar" i året. *Dinar gundi* ble regnet ut i en måleenhet på 1 *arbadd* av korn som i verdi varierte mellom 1/4

194Richards 2001, s. 107-108.

195Gibb 1932, s. 33-34. Irwin 2012, kapittel VII s. 58.

196Vermeulen & D. De Smet (eds.) 1995, s. 44, 51.

197Gibb 1932, s. 33-34.

198Gibb 1932, s. 33-34.

199Vermeulen & D. De Smet (eds.) 1995, s. 34,36.; Richards 2001, s. 67.

og 2/3 av den faktiske verdien av myntenheten dinar.²⁰⁰ En *arbadd* er i dag like mye som 197,7 liter korn, og selv om slike måleenheter ofte varierer mye gjennom århundrene gir det likevel et hint om hvilke størrelser som den opprinnelig kunne vært.²⁰¹ Verdien av årslønnen til en mamelukk på 1100-tallet lå med andre ord trolig et sted rundt 200 liter hvete og bygg.²⁰² En beduin i militærtjeneste hadde på sin side 1/8 *dinar gundi* i lønn, ca 25 liter korn, noe som igjen viser hvilke status de profesjonelle mamelukkene hadde over andre regulære og irregulære krigere.

Da Usama var emir under fatimidene av Egypt hadde han (i tillegg til hans personlige eiendeler som til eksempel innebar 36 hester med fullt utstyr) et *iqta* nord for Cairo som blant annet inneholdt 200 storfe, 1000 sauer og en silo full av korn. Nå er det vanskelig å gjette seg til verdiene av dyrene og innholdet i siloen på Usamas *iqta*, men det burde i alle tilfeller være mer enn tilstrekkelig for Usama og hans familie selv etter å eventuelt ha betalt *dinar gundi* til hans *'askar*. Det var med andre ord også nok av materielle goder i vente for mamelukker som ble forfremmet til emirer, i tillegg til krav på respekt uti fra sin nye posisjon i rikets militærvesen.

5.3. *Robes of Honor*

Robes of Honor har som tidligere nevnt i tilfeller blitt brukt for å hedre mamelukker når de har utført enestående dåder av mot og ferdighet i strid eller fred. *Robes of Honor* blir ellers hyppig brukt i kildene i sammenheng med møter og sendebud mellom sivile og militære stormenn. Jeg vil i dette kapittelet gå mer i dybden av hva disse *Robes of Honor* var, hvordan de ble brukt og hva det kunne bety for en mamelukk å mota en slik gave.

Robes of Honor blir som regel beskrevet i kildene som en *khil'a*, som ganske bokstavelig betyr "klesplagg man tar av seg og gir bort".²⁰³ Tradisjonen om å gi bort brukte klær skal trolig ha hatt sin kulturelle opprinnelse fra de øst-asiatiske steppene der luksusplagg av kinesisk silke, sammen med hester, våpen, smykker og annet, fra stammehøvdingen ble gitt bort til undersåttene for å bygge lojalitetsbånd.²⁰⁴ Dette at høvdingen kledde opp mottagerne med sine egne klær og gjenstander, gjerne etter å selv ha brukt dem, skulle skape enda tettere bånd av hengivenhet og obligasjoner fra mottageren. Denne skikken skal så trolig ha beveget seg vestover gjennom silkeveien og til slutt

200 Vermeulen & D. De Smet (eds.) 1995, s. 45.

201 "Ardabb." Encyclopaedia of Islam, First Edition (1913-1936). Brill Online, 2012. Reference. 20 November 2012.

202 Vermeulen & D. De Smet (eds.) 1995, s. 45.

203 Gordon 2001, s. 225.

204 Gordon 2001, s. 9.

kommet til Iran og abbaside-kalifatet og derifra spredt seg til resten av den muslimske verden.

I den muslimske verden ble den første kjente *khil'a* seremonien utført på 750-tallet av den første abbaside-kalifen.²⁰⁵ I starten ble *khil'a* seremoniene nesten utelukkende brukt som en del av kalifens investitur av nye sultaner og store emirer, men etterhvert begynte også perifere *de facto* uavhengige dynastier å kopiere seremoniene for investiturer og bærelser av sine egne undersåtter. På 900-tallet og fremover var *khil'a* en uunnværlig del av investiturer for militære og sivile embeter og både Sunni-kalifatet i Bagdad og Shia-kalifatet i Egypt hadde stor produksjon og store lagre av *khil'a*. Men selv om *khil'a* seremonien var vidt utbredt er det få kilder i dag som beskriver hvordan disse seremoniene egentlig foregikk i detalj, utenom at disse praktklærne ble påkledd offentlig mens navnet til giveren ble gjort kjent.²⁰⁶ *Khil'a* seremoniene var såpass mye kjent og mye brukt at de i kildene ofte bare ble nevnt med *khuli'a alayhi* som betyr: "han ble investigert med en *khil'a*".²⁰⁷

Khil'a-en selv kunne bestå av et sett av to til fem forskjellige klesplagg, med roben-en som midtpunktet. En *khil'a* skulle selvsagt være kostbart i både stoff og teknikk, men det virket til å være en viss rangering mellom typer av *khil'a*. Hvertfall i det Fatimidiske Egypt tydet det på at det fantes en distinksjon mellom hvem som ble tildelt *khil'a* med silkebroderier og de som fikk *khil'a* med gullbroderier.²⁰⁸ Det var tydeligvis ofte slik at de viktigste personene og lederne for institusjoner fikk *khil'a* med gull mens deres tjenere og underordnede fikk *khil'a* med silkebroderier. På den måten var *khil'a*-tradisjonen også med på å opprettholde og visualisere rangeringene i samfunnet samtidig som de ble brukt for å bygge lojalitetsbånd, investiturer og obligasjoner.

En *khil'a* var med sine rike materialer ikke bare utelukkende et luksusplagg, men var i seg selv en stor verdi som i knipetak kunne selges videre for en god pris. Blant borgerskapet i det fatimidiske Egypt kunne prisen for en *khil'a* variere mellom 15-50 dinarer, som skulle ha vært nok til å forsørge en middelklassefamilie i minst et år.²⁰⁹ Spesielt luksuriøse *Khil'a* gitt av kalifen kunne komme opp i så mye som 300 dinarer. Å motta et hvilke som helst *khil'a* ville for en mamelukk ikke bare være en stor ære og knytning av obligasjoner, men det ville også være av en svært betydelig økonomisk verdi.

I tillegg til en *khil'a* kunne man også motta spesielle armbånd, *tiraz*, av brodert stoff med

205 Gordon 2001, s. 225.

206 Gordon 2001, s. 139, 198, 226.

207 Gordon 2001, s. 226.

208 Gordon 2001, s. 231.

209 Gordon 2001, s. 233.

henvisning til kalifen som sendte den. Retten til å brodere *tiraz* var under monopol av kalifen på samme måte som retten til mynting og disse ble blant annet mulig bruk som et merke til å skille ut hvilke *khil'a*-er som hadde kommet fra kalifer.²¹⁰

Utover 1000- og 1100-tallet var ikke *khil'a* seremoniene utelukkende en seremoni som kun ble brukt av kalifen, eller kun som et ledd av en investitur. *Khil'a* tradisjonen hadde spredd seg fra hoffet og de ble stadig hyppigere brukt av andre ledere i forskjellige posisjoner for å skape obligasjoner fra sine venner og undersåtter. På 1100-tallet og fremover var *khil'a*-en såpass vidt spredd at hvilke som helst rike og betydningsfulle individer kunne bruke dem for å hedre hvem de ville, om det så var barn, kvinner, slaver eller ikke-muslimer, og selvsagt: mamelukker.²¹¹ *Khil'a* seremonien mistet slik en del av sin opprinnelige eksklusive karakter, men ble på samme tid letter å gi bort de vedkommende selv ønsket å beære. De kunne også bli brukt som rene belønninger, uten å være del av en investitur til et embete eller rang. Hvor stor ære og obligasjoner som lå i en *khil'a* kom selvsagt fremdeles an på hvem som ga de bort og på tross av populariseringen forble den en fast del av et hvert investitur.²¹²

En mamelukk som hadde fått vist uvanlig mot og dyktighet i strid kunne bli belønnet av sin emir eller sultan med en *khil'a*. Ofte kunne slike tildelning være i sammenheng med at den vedkommende *mamelukken* fikk forfremmelser og *'iqta*, altså at det var en del av investigeringen til den nye stillingen.²¹³ Men det var ikke bare for store dåder at en kriger kunne motta en *khil'a*, det er beskrevet flere tilfeller der for eksempel Saladin kler overgitte fiender i *khil'a* etter at betingelsene for overgivelsen hadde blitt satt.²¹⁴ Dette kan ha blitt gjort med intensjon for å innlemme disse krigerne inn i sin egen arme og sikre troskap ved å forsterke obligasjonene til seg med rike gaver. På den måten ville en *khil'a* bli mer enn en gave, for å ta imot slike kostbare og symbolske klesplagg ville uten tvil ha satt mottageren i en dyp æresgjeld, en æresgjeld som for en mamelukk nok bare kunne ha tilbakebetalt med trofast tjeneste.

Den berømte politikeren Nizam al-Mulk la også stor vekt på at sultanens egen *'askar* på 200 mann skulle ha rikelig dekorerte klær, såpass at det skulle gies en egen lønning til å dekke skredderkostnadene i tillegg til den vanlige lønnen.²¹⁵ Disse vaktene skulle være til stede ved hoffet

210 Gordon 2001, s. 141, 142.

211 Gordon 2001, s. 199, 215, 233.

212 Gibb 1932, s. 143, 153, 179, 186, 207, 221, 235.

213 Cobb 2008, s. 169.; Gordon 2001, s. 207.; Gibb 1932, s. 199.

214 Richards 2001, s. 59.; Gibb 1932, s. 220.

215 Darke 1978, s. 93.

og sultanen til enhver tid og de skulle være av de beste krigerne, alltid klare til strid. Nizam gir ingen spesiell begrunnelse på hvorfor sultanens personlige vakter skulle ha slik overdådig påkledning. Selvsagt skulle "The Master of the World" (sultanen) vise at han ikke manglet hverken på det majestetiske eller spirituelle, men ved å gi sine helt nærmeste vakter så og si dobbel lønning i utstyr så ville han også sette disse mamelukkene i en ekstra stor æresgjeld til seg selv.²¹⁶ Enda mer så om sultanen fulgte Nizams råd om å betale sin *'askar* personlig.²¹⁷ Å invester slik ekstravaganse for lojaliteten til sin personlige *'askar* var av større betydning enn av noen andre krigere. Denne *'askar*-en ville som regel være det eneste soldatkompaniet som ville være i nærheten av hoffet og sultanen selv, om herskeren skulle miste lojaliteten til disse to hundre mamelukkene var det ingen andre i "verdens største kongedømme" som kunne beskytte landets ledere. Usama ibn Munqidh opplevde selv hvordan noen av de egyptiske "royale mamelukker" lot seg kjøpe inn i et plott for å drepe kalifen sin.²¹⁸ Gaver, spesielt *khil'a* og *tiraz*, var ment for å kjøpe seg lojalitet og æresgjeld hos betydningsfulle personligheter, også mamelukker.

Under en av Usamas anekdoter om risiko og krigerens plikter forteller han om hvordan atabeg Zangi oppnevnte en av hans emirers "kompanjonger" til sin personlige livvakt etter at denne Ibn Mazyad hadde kjempet hardt i frontlinjen på tross av manglende utstyr.²¹⁹ Mazyad var i følge Usama på dette tidspunktet hverken kjent for sitt mot eller for sin dyktighet i strid, så denne selvoppofrelsen han viste i dette slaget hadde virkelig satt fart på karrieren hans. Som en del av Ibn a-'Ariqs forfremmelse investerte Zengi han med en Robe of Honor, en *khil'a*. Det kan hende at Zengi valgte utstyre han med en *khil'a* ikke bare for å sette Mazyad i æresgjeld, noen han uansett gjorde ved å forfremme han, men kanskje vel så mye for å sterkt markere en overgangsrite. Mazyad var da ikke lengre en mamelukk for emiren av Jazirat, men livvakten til Syrias mektigste krigsherre og dette skiftet av hoved-lojaliteter måtte erklæres ettertrykkelig for at ikke denne mamelukken skulle ha grunn til å sympatisere med noen andre enn sin nye herre. Det var i disse kaotiske tider ikke sjeldent at emirer valgte å kaste til side sine lojaliteter til atabeg og sultan og utnevne seg selv som selvstendige herskere.²²⁰ I slike interne strider var det ekstra viktig for atabegen at det ikke var noen grunn til å tvile på lojaliteten til sine nærmeste kompanjonger.

Helt til slutt i denne delen om bæring og forfremmelser ønsker jeg å nevne tolkningene om *futuwwah*'s rolle som et forsøk på å skape en ridder/mamelukk-orden. Tidligere har det kommet

216 Darke 1978, s. 94.

217 Darke 1978, s. 99-100.

218 Cobb 2008, s. 17.

219 Cobb 2008, s. 17.

220 Gibb 1932, s. 299, 331, 348.

teorier som har tolket den muslimsk organiseringen *futuwwah* parallell til Europas føydale riddere og deres ridderlighet. Denne tidlige tolkningen av middelalderens *futuwwah* har man i stor grad gått vekk i fra i senere tid og *futuwwah* blir nå for det meste forstått som et forsøk på en sufi-islamisk "code of conduct" for unge ugifte menn, noe som også kunne inkludert mamelukker. Fra 1000-tallet og frem til ca 1300 fantes det mange laug eller møtesteder, uavhengige av hverandre, der unge menn kunne møtes å bedrive "gentlemans"-aktiviteter.²²¹ Rundt 1200 utnevnte Bagdad-sultanen al-Nasir seg selv som overhode disse *futuwwah*-laugene, formodentlig for å bygge en lojal organisasjon blant den yngre generasjonen, men dette forsøket endte brått med mongol-invasjonen og ble ikke fortsatt der etter det. I en kort periode under mamelukk-dynastiet på 1200-tallet ble deler av det tatt opp igjen og såkalte *futuwwah*-bukser ble gitt til sultaner og emirer under seremonier som et tegn på en slags "ridderlighet", men denne skikken gikk ut av bruk etter en kort stund.²²² Det er blant historikere uvisst om i hvilke grad *futuwwah* var knyttet til den reelle krigerkulturen og hvorvidt den kunne sammenlignes med faktiske ridderordener. Det er også uvisst om, og eventuelt i hvor stor grad, denne ideologien kan ha påvirket kulturen rundt mamelukkene eller i hvilken grad den reelle krigerkulturen påvirket utviklingen av *futuwwah*. Det er alt i alt mye tvil om hva *futuwwah*-tradisjonens rolle var i den syriske krigerkulturen, men jeg føler at diskusjonen rundt dette burde nevnes i en oppgave som befatter seg med nettopp krigerkultur i middelalderens midtøsten.

²²¹Robert Irwin 2010, kapittel xxi s. 161-163.

²²²Hillenrand 1999, s. 437.

6. Avslutning

"I wonder at this feebleness in my hands as they lift up a pen

*When previously they had shattered spears in the hearts of lions."*²²³

Denne oppgaven har blitt skrevet med mål om kaste lys over en kultur som ellers bare har blitt overfladisk behandlet i historiebøkene. De dypereliggende kulturtrekkene blant de profesjonelle elite-kavaleristene, mamelukkene, har i stor grad blitt oversett til fordel for andre deler av korstoghistorien, først og fremst de kristne ridderne. Min problemstilling gjennom denne masteren lød "hva kan det muslimske skriftlige kildematerialet fra 1100-tallets Syria fortelle om egenarten til syriske mamelukker og deres kulturtrekk innen ære, lojalitet, mot og ferdigheter?" Jeg har gjennom denne masteren vist hvordan de muslimske kildene beskriver disse slavesoldatene under forskjellige kulturelle temaer, og jeg vil til slutt nå oppsummere hva kildene har vist om deres særpreg.

Det første av de temaene jeg har undersøkt i denne oppgaven, er hva som var de mest typiske egenartene som kunne skille mamelukkens kultur og organisering fra andre kulturgrupper. Det viktigste punktet i denne sammenhengen er som nevnt innledningsvis at mamelukkene var innkjøpt som slaver, de hadde som barn blitt kjøpt fra sine hjemland og deretter fraktet til et fjernt land med fremmed etnisiteter og kulturer. I dette nye landet hadde de ikke andre til å stole på i enn hverandre og emiren eller sultanen som sørget for deres oppdragelse og opplæring til å bli lojale, muslimske soldater. Den opplæringen mamelukkene fikk fra ung alder gjorde at deres evner i strid var noe av det mest pålitelige man kunne oppdrive i 1100-tallets Syria.²²⁴ At mamelukkene i utgangspunktet verken hadde noen lokal tilhørighet eller noen felles etnisk bakgrunn gjorde, etter min erfaring, at mamelukkene og deres eiere i stor grad måtte konstruere deres egne kulturelle grunntrekk og æreskode. Denne egenheten ved mamelukkens utvikling ble videre formet av at det ofte ble lagt opp til av emirene å holde dem adskilt fra resten av samfunnet, selv etter endt "utdanning".²²⁵ Adskillelsen ble blant annet holdt hevd ved at mamelukkene ikke fikk velge koner blant lokale kvinner, men istedet ofte ble giftet bort til importert slavekvinner. Målet med dette var at mamelukkene skulle holde seg lojale til sin herre og kunne fokusere all sin tid på krigføringen, uten å måtte beskjeftige seg med politikk eller fundamentering av egen familie. Selv om ferdigutdannede mamelukker i teorien ikke kunne være slaver (for ingen muslim skulle eie en annen muslim) var

223 Cobb 2008, s. 178.

224 Waterson 2007, s. 42.

225 Waterson 2007, s. 43.

praksisen en helt annen.²²⁶ Mamelukkene var et verktøy som det ble forventet av at de skulle svinge i den retningen eierne deres befalte dem. Og når en emir døde kunne hele kompanier med mamelukker, *'askar'*, bli bytte til nye emirer like lett som emirene ble tildelt nye landområder med skatterettigheter.²²⁷ Disse skatterettighetene til spesifikke land, kalt *iqta'*, var også det som ble brukt til å finansiere mamelukkenes utstyr og lønn, som langt på vei overgikk andre muslimske hærstyrker i området.²²⁸ Denne investeringen av lønn og utstyr i mamelukkene var et eksempel på hvor mye deres lojalitet og evner betydde.

På tross av å være slaver hadde mamelukkene fordeler som andre, frie soldater ikke hadde samme tilgang til. Tett tilknyttet deres eksplisitte militære rolle var mamelukk-organiseringen lagt opp til at erfarne og distingverte mamelukker kunne klatre opp i det militære hierarkiet slik at sultanene kunne ta nytte av deres militære ekspertise i posisjoner som emirer eller som personlige følgesvenner og rådgivere i sultanens livvakt; "royal mamelukks".²²⁹ Det ble også denne organiseringen av mamelukker som førte til at emirene som fikk kontroll over hele det profesjonelle militære vesenet og til slutt også makten til å danne sitt eget dynasti i Egypt (det senere *devshirme*-systemet i det osmanske riket bygde på mange av de samme trekkene som mamelukk-systemet gjorde og også her endte det med at slavesoldatene, janitsjarene, utviklet seg til en militær overklasse som en periode overtok makten i riket.).²³⁰

I forhold til mamelukkenes kulturtrekk var det æren, som tidligere hevdet, noe av det mest sentrale for å studere en kulturs særtrekk, særlig når dreier seg om en krigerkultur. Kildene har vist at ære-konseptet stadig var til stede i gjengivelser der mamelukker ble behandlet, både direkte og indirekte. Jeg har i denne masteren tatt Frank Stewarts æremodeller i *Honor* til hjelp for å lettere definere hvordan mekanismene i mamelukkenes æreskultur var satt sammen. Som tidligere nevnt ble disse modellene oppdelt som ekstern/objektiv ære, intern/subjektiv ære, horisontal æresgruppe og vertikal/kompetitiv æresgruppe. En svært forenklet definisjon av en vanlig type ære er at ære er krav på respekt, noe som også inkluderer påstått krav på respekt eller bare potensiale for respekt.²³¹

Hvordan passer så Stewarts ære-definisjoner inn i 1100-tallets syriske krigersamfunn? Når det gjaldt mamelukkenes samfunn som en æres-gruppe så hadde alle mamelukker et grunnlag og en

226 Hillenbrand 1999, s. 440.; Waterson 2007, s. 40.

227 Cobb 2008, s. 27.; Richards 2001, s. 59.; Gibb 1932, s. 182.

228 Vermeulen & De Smet (eds.) 1995, s. 44-45.

229 Cobb 2008, s. 167.

230 Vikør 1993, s. 190-191.

231 Stewart 1994, s. 21.

forventning for å opprettholde en viss æres-standard. For å bruke Stewarts æresbegreper så vil jeg hevde at det var den eksterne æren som var den mest gjeldende for mamelukkene; det var de andres bevitnelser og bedømmelser av en mamelukk som ville forme vedkommendes rykte som en kompetent person etter deres målestokk. For å opprettholde en høy status eller øke omverdenens respekt for hans evner var en mamelukk nødt til å utføre dåder som tilsvarte et minimum av hva hans posisjon i æresrang krevde. Desto høyere en mamelukk ble priset for sine evner, desto mer ble det forventet av han å utføre flere heltedåder. Derfor var det ikke bare entydig positivt å være en svært godt ansett mamelukk, siden forventningene og ambisjonene tvang han inn i stadig farligere situasjoner, med mindre han ville risikere et skarpt fall fra sin høye posisjon av æresrang. I tilfeller der en mamelukk feilet i å opprettholde forventningene og æreskoden så var det igjen menneskene rundt han som sto ansvarlig for straffe han, i mamelukkens tilfelle manifesterte dette seg i offentlig refs, fornærmelser og ved å generelt ikke bli respektert.²³² Frykten for skam og allmenn hån skulle avskrekke mamelukkene i fra å bryte med forventningene sine. Den eksterne æren var også viktig i deres kultur fordi mamelukkene var avhengig av et godt rykte og respekt fra samfunnet for å motta spesielle privilegier og forfremmelser i det militære hierarkiet.

Den interne æren var også et viktig element i mamelukk-kulturen, noe som særlig kom fram i konkurranseånden.²³³ Mamelukkens selvbilde og subjektive æresfølelse ble lagt an etter hvordan de selv mente at deres evner fortjente respekt, men fungerte også slik at en høy selvrespekt førte til at en mamelukk ville kreve mer av seg selv i forhold til den æresrangen han selv mente han sto på. På den måten var den interne æren hos mamelukker en viktig pådriver for ansvarsfølelse på slagmarken. Om man feilet i å oppnå sine egne forventninger om seg selv var det i motsetning til den eksterne æren ingen represalier fra samfunnet rundt, så lenge men holdt seg innenfor kravene for sin objektive æresrang. Selv om det ikke var en håndfast straff for å svikte sine indre ærefølelse så skal man ikke undervurdere hva ens egen overbevisning kunne få en mamelukk til å utføre.²³⁴

Ut fra undersøkelsen i denne masteren mener jeg det er riktig å konkludere med at mamelukkens æreskultur var en svært kompetitiv versjon av en vertikal æresgruppe og ikke av en horisontal æresgruppe. Dette er først og fremst med tanke på at mamelukkens kultur var preget av *de facto* forskjellige nivåer av militær rang. Det skal også begrunnes med at det blant mamelukker fantes et tydelig og aktivt element av konkurranse der de kunne kappes om å hevde seg i æreskodens positive

232Cobb 2008, s. 73, 75, 79.

233Cobb 2008, s. 45, 51.

234Cobb 2008, s. 45-46, 69.; Richards 2001, s. 94.

attributter og slik hadde mulighet til å bygge opp en høyere æresrang enn andre mamelukker.²³⁵ En slik æres-klatrering ville ikke vært å finne blant det som Stewart definerer som horisontale æresgrupper, hvor alle medlemmene av gruppen hadde like mye rett på respekt som andre og hvor det ikke var mulighet til å hevde sin ære ovenfor andre.

Helt til slutt i masteroppgaven vil jeg presentere det som jeg i løpet av arbeidet med denne oppgaven har funnet for å være hovedtrekkene i mamelukkernes æreskode: at æreskoden var grunnet på de samme evnene som definerte deres profesjon som elite-soldat; lojalitet, mot og ferdigheter. Æreskoden reflekterte igjen disse primærevner en mamelukk måtte ha; en mamelukk med lojalitet og mot, men uten ferdigheter var av lite nytte i krig. En mamelukk med mot og ferdigheter, men uten lojalitet var et trussel mot emirens person, via kupp og forræderi. En mamelukk med lojalitet og ferdigheter, men uten mot ville sjeldent våge å holde sin posisjon i møtet med krigens trusler. Om man skulle mangle to eller alle av disse evnene hadde man ingenting i en hær å gjøre, spesielt ikke i en slik elite hær som mamelukkene utgjorde.

Det var dermed disse disse tre evnene som mamelukkene ble dømt ut i fra av samfunnet rundt og som ga dem ære og respekt. Mamelukker som distingverte seg innen disse karakteristikkene kunne vente se prestisje og respekt fra de rundt seg. På den annen siden ville brudd mot idealene i denne æreskoden føre til drastiske fall i respekt fra enhver som visste hva det innebar å være mamelukk. Alvorlige mangler innen primærevnene kunne gjøre en tilsynelatende ærefull mamelukk åpen for spott og spe, og førte til tap av verdi som et respektert menneske i egne og samfunnets øyne. De aller fleste var derfor heller villig til å gjennomgå ekstra prøvelser med sjanse for å vinne respekt fremfor å møte den offentlige skammen som truet de svakere. Idealene som hadde blitt skapt om den perfekte lojale, modige og dyktige krigeren var også det som kunne anspore mamelukker til å strebe etter et sterkere selvbilde ovenfor seg selv, så vel som en profilering ovenfor fiender og venner. Det var det også mot, lojalitet og ferdigheter som mamelukkene konkurrerte om når de søkte å overgå de andre på æresstigen.

Alt i alt kan man hevde at æreskulturen for 1100-tallets mamelukker var konstruert slik at den skulle oppmuntre og inspirere til ønskete dyder og handlinger som ville forbedre deres evner så vel som å føre til konkurranse slik at mamelukkene presset seg selv til å bli enda dyktigere soldater. Samtidig så truet det med skam og utfrysing om noen skulle feile å opprettholde denne standarden som skulle skape slike forventninger av mamelukkene.

²³⁵Cobb 2008, s. 45, 69.

Med denne masteren håper jeg å ha bidratt til å gi oppmerksomhet til et emne som etter min erfaring ikke tidligere har blitt presentert som et samlet tema.

LITTERATURLISTE:

Cabral, Joao de Pina: *The Journal of the Royal Anthropological Institute Vol. 2, No. 3 (Sep., 1996)*, pp. 565-566. Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland 1996.

Cobbs, Paul M.: *Usama ibn Munqidh: The Book of Contemplations*. Penguin Classics 2008.

Darke, Hubert: *Nizam al-Mulk: The Book of Government or Rules for Kings*. Routledge & Kegan Paul Ltd, London 1978.

Encyclopaedia of Islam, First Edition (1913-1936). "*Ardabb*". Brill Online 2012. Reference: 20 November 2012.

Gibb, H. A. R.: *The Damascus Chronicles of the Crusades, extracted and translated from the chronicle of Ibn al-Qalanisi*. Burleigh Press, Bristol 1932.

Gibbs, H. A. R.: *The life of Saladin: from the works of 'Imād ad-Dīn and Bahā' ad-Dīn*. Clarendon Press, Oxford 1973.

Gordon, Stewart (ed): *Robes and Honor, The Wedieval World of Investiture*. Palgrave 2001.

Hillenbrand, Carole: *The Crusades, Islamic Perspectives*. Edinburgh University Press 1999.

Hitti, Philip K.: *An Arab-Syrian gentleman and warrior in the period of the crusades : memoirs of Usāmah ibn-Munqidh*. Princeton University Press 1987.

Irwin, Robert: *Mamluk and Crusaders, Men of the Sword and Men of the Pen*. Aldershot, Ashgate 2010.

Nicolle, David: *Saracen Faris ad 1050-1250*. Osprey Publishing 1996.

Nye, Robert A.: *The Journal of Interdisciplinary History Vol. 27, No. 2 (Autumn, 1996)*, pp. 284-285. The MIT Press 1996.

Richard, D. S.: *Baha' al-Din Ibn Shadded: The Rare and Excellent History of Saladin*. Aldershot, Ashgate 2001.

Stewart, Frank H.: *Honor*. The University of Chicago Press 1994.

Vermeulen, U. & De Smet, D. (eds.): *Egypt and Syria in the fatimid, ayyubid and mamluk eras*. Peeters 1995.

Vikør, Knut S.: *Ei verd bygd på islam, oversikt over midtaustens historie*. Det Norske Samlaget 2004.

Waterson, James: *The Knights of Islam*. Greenhill Books, London 2007.

Zenner, Walter P.: *Islamic Law and Society Vol. 6, No. 1 (1999), pp. 119-122*. Brill 1999.

